

ПРОГРАММА

За събиране образци по народниж-тж устнж словесность
и мѣстни нарѣчя.

Разработване-то на единъ езикъ, а особито на езикъ новъ, не установенъ още, какъвъ-то е нашъ-тъ Български, трѣбва да съставя най важни и смѣстивни странж въ дѣло-то отъ развитие-то и просвѣщение-то на родно: като формж, сътворенж за свободниж-тж дѣятелность на духъ-тъ чловѣшки, езикъ-тъ е вече единичкъ, самъ по себе си, посредникъ за проявяване-то на виж-трѣшнж-тж духовниж странж на народъ-тъ, а слѣдователно за негово-то развитие — постоянно-то му усъвършенствуваше.

Какъ-то видѣхж почтени-ти читатели отъ програмж-тж на **Общитъ Трудъ**, помѣстенж въ пръвж-тж книжкж и отпечатанж на врѣме отдѣлно въ гледъ отъ обявление, единъ отъ главни-ти и прѣви-ти отдѣли на това поврѣменно списание ще бѣде отдѣлъ-тъ по народниж-тъ ни езикъ и неговж-тж устнж словесность. Поради то, Редак-

цина-та нѣ безъ интересъ обнародва тукъ *програмиж-тъ* за *събиране образи* по него дѣлъ, кои-то да послужатъ за достигане-то желанин-тѣ сѣтнини отъ къмъ разработване-то и установене-то на нашъ-тъ езикъ най вече, като прѣдшествуващъ необходимъ нуждъ, покрай други-тѣ слѣднини, што истичатъ отъ това, колко-то до съдържане-то на народни-тѣ пѣсни, пословици, приказки и пр. И наистинѣ, такива един образи, кои-то служатъ за наблюдение върху миѣли-тѣ съдбини и върхъ съврѣменно-то състояние на нашъ-тъ езикъ по 'сичко пространство, што заема Българскій-тъ народъ, отъ твърдѣ голѣмъ сѣ важность, ако нѣ и исключителнъ: само съ тѣхнѣ помощъ могатъ станъ' строги и здрави издирваща, придружени съ научно разбиране дѣло-то, за разяснение посоки-тѣ, по кои-то езикъ-тъ ни се слѣдвалъ въ отклонена-та си отъ прѣвоначалний-тъ видъ, споредъ мѣстни-тѣ причини и подѣ влияние-то на обити-ти закони отъ измѣняваность.

По между разнообрази-тѣ наблюдения отъ тоа родъ особито сѣ важни слѣди-тѣ:

В. Образи по народиѣ-тѣ устиѣ словесность.

Тукъ са относѣтъ: *пѣсни-тъ*, *приказки-тъ*, *пословици-тъ*, *поговорки-тъ*, *гаданки-тъ* и др. так.

Нашъ-тъ народъ се особито богатъ съ пѣсни, кои-то, по съдържане-то си, биватъ: *юнашки*, *баснослови*, *коладни*, *овчарски*, *жесенски* по съкакви случки: *любовни*, *свадбарски* и пр.; въ тѣхъ се срѣщатъ такива, кои-то се отнасятъ къмъ най дълбока старина. Нѣ по малко материалъ нѣ се набере по приказки-тѣ за 'съкакви чудеса, за юнаци, крале, царне, забѣлѣжителни пѣкон хора, за змѣйове, какъ-то и съ пѣравственико-поучително съдържане. Въ пословици-тѣ, поговорки-тѣ, гаданки-тѣ и други подобни

тѣмъ изражена, въ кои-то народъ-тъ си исказва наблюда-
тельность-та надъ природѣ-тъ и хора-та, свои-тъ поиматна
и вѣрвана, свое-то си остроумие, мѣма да останемъ на-
дирѣ отъ други-ти народи. Тип-зи наметници, какъ-то за
безкнижний-тъ народъ, така и за хора книжни и просвѣтени
съ наукъ, съ драгоцѣнии, и прѣминувайтъ отъ поколѣние въ
поколѣние малко или много неизмѣнени, ако ли са пакъ
разваляйтъ, то става отъ перадеие и недоразумѣна, така
че, до кога-то въ народъ-тъ са нази съчюувствне-то къмъ
народность-тъ, има въ него и хора, кои-то умѣяйтъ да
прѣдавайтъ ти наметници въ пълний-тъ имъ, не развазваленъ
видъ, — а отъ такива-то именно лица ти трѣбва и да
са събиряйтъ, занисвайтъ. Покрай останѣли-ти отъ дълбокъ
старинъ наметници, или отъ епохи, важни въ сѣдбини-тъ
на народъ-тъ, има и съврѣмени, кои-то съ сѣмъто достой-
ни пѣ за нѣ малкъ внимателность. При съчюувствване на
ползѣ-тъ отъ дѣло-то и при нѣкоя умѣне за събирание не
е потрѣбна на мѣстний-тъ наблюдатель особита нѣкоя
голяма ученость, за да отбѣлѣжи онова, што струва да
бѣде отбѣлѣжено, и да не прѣзира онова, кое-то нѣкому
може са посочи' ништо и никакво.

Тип-зи 'сички наметници трѣбва да са занисвайтъ пѣ
само хортѣ по хортѣ, безъ да са промѣняйтъ думи и из-
ражена нито за пълнотѣ, нито за красотѣ на изричана-та.
пѣ и напълно споредъ изговаряне-то народно, като са
има на гледъ, че нѣкоя пословица, нѣсна или прикаска
занесена е отъ едниѣ странѣ въ другиѣ, и запази — въ
противность на обшито-то говорене на народъ-тъ — мѣ-
стни-тъ особености на нарѣчие-то отъ оныхъ странѣ, отъ
дѣто е на занесена.

Твърдѣ съ важни наметници-ти, што съ уцѣлѣли отъ
врѣмена замниѣли, отколѣнии, кои-то са отнасятъ къмъ

сүйевѣрна-та и обряди-ти отъ старо врѣме, къмъ важни епохи и лица отъ прѣминѣли вѣкове и др. т. Нѣ нѣ по малко сж важни и онии, кон-то по какъв-то и да је причина по вече-то отъ други-ти ги обича народъ-тъ, или пакъ ги прѣпочита като необходими въ животъ-тъ си. Сичко, што обяснява прѣдане-то, обрядъ-тъ, или просто случка нѣкоя отъ животъ-тъ, сичко, къмъ кое-то са относи пѣ-иѣсна-та, приказка-та, пословица-та, трѣбва да бжде отбѣ-лѣжено, — и колко-то по надребно, толкова по добръ; а при пословици-тъ, поговорки-тъ, гатанки-тъ трѣбва да са съобщава значение-то имъ.

II. Образи по мѣстни-тъ нарѣчна.

Българскій-тъ днешенъ языкъ са дѣли на двѣ главни мѣстни нарѣчна: *Балканско* или *Источно-Българско* и *Македонско* или *Западно-Българско*. Тѣзи нарѣчна, споредъ мѣста-та, въ кон-то ги употрѣбава народъ-тъ, съдржѣтъ въ себе си, малко или много, нѣкои свои особености, подраздѣляющы са, по той-зи начинъ, въ свой редъ, на нѣ-колко мѣстни говори, кон-то самий-тъ народъ ги нарича, отъ къмъ мѣстности-тъ една къмъ другъ, *завалено говорене*. Сѣкой единъ отъ тѣхъ је малко или много любопитенъ за издирвачъ-тъ сждѣнии-тъ на Българскій-тъ языкъ, какъ-то по особености-тъ отъ изговоръ-тъ имъ и употрѣбаване-то форми етимологични и синтаксични, така и по тѣхний-тъ съ-ставъ, по много-то рѣчи и изричаня, отъ кон-то једини сж останѣли отъ вѣкове прѣминѣли, а други сж са појевили из-ново — по слѣднииъ отъ самобитно-то развитие на народъ-тъ, или споредъ влиане-то на съсѣдни-ти народи. Мѣ-стний-тъ наблюдатель, кой-то съчувствува на потреби-тъ отъ наукъ-тъ, ако је приготвенъ за филологични трудове, ште са погрижи да отбѣлѣжи особености-тъ отъ онова народно говорене, кое-то му је по познато, въ нѣкакъ-си по-

редкѣ (напр. 1. за особности-тъ на изговоръ-тъ, 2. за особности-тъ на форми-тъ въ рѣчи-тъ и на измѣняване-то имъ, 3. за особности-тъ на съчинаване-то думи-тъ, 4. за особности-тъ въ изборъ-тъ рѣчи и изречения), и ште приложи за сѣко едно отъ свои-тъ наблюдения достатѣчнѣхъ еднахъ колчевинѣхъ отъ примѣри, като образци отъ говорене-то; а кой-то не е приготвенъ да прави разборъ за особности може да навърши съшто тъй услужъ, ако поиѣ, освѣтъ частни-тъ забѣлѣжки за нѣшта, што му са чинѣтъ нему занимливи, съобшти достатѣчнѣхъ еднахъ колчевинѣхъ отъ образци по народно-то говорене. Отъ сѣмо себе са разбира, че 'сички-ти примѣри, като образци, трѣбва да бѣждѣтъ написани напълно споредъ народний-тъ изговоръ и съ ударене, така че да са виждѣтъ 'сички-тъ особности отъ изговаряне-то на 'сѣкъ еднахъ буква. Колко-то сѣ тии по разнообразни, толкова по добрѣ: тукъ имѣтъ цѣлихъ и приказки или разговори, и особити изречения, и отдѣлни рѣчи. Представяянтѣхъ особности-тъ и образци-ти по народно-то говорене, трѣбва да са отбѣлѣжи и пространство-то, въ кое-то това говорене царува въ народъ-тъ, и нѣма ли на това съшто пространство оште нѣкакво друго говорене, а ако има да са означи, какво е то и дѣ е именно. Тѣзи дребности сѣ важни нѣ само за отъ кѣмъ езикъ-тъ, нѣ поиѣкога и за отъ кѣмъ историѣхъ-тъ на народъ-тъ: еъ таково едно убѣждение мѣстиний-тъ наблюдатель нѣма да прѣзира нито единъ дребосѣкъ, като знае, че по нѣкога и онова, што са чини дребосѣкъ, може съдѣйствува' кѣмъ откриване истиини-тъ на наукѣхъ-тъ по вече, отъ колко-то онова, што са не чини да е дребно, ништо и никакво.

Тѣзи сѣ по важни-тъ наблюдения, отъ разнообразни-тъ по тоа родъ, кои-то за сега Редакция-та на **Общиний-тъ Трудъ** прѣдлага въ программѣхъ-тъ си за *събиране образци*

по народиѣ-тъ устнѣж словесность и мѣстни нарѣчѣа, умолавашициѣ 'сѣкого едного Българина, кому-то е достъпенъ такъвъ единъ трудъ и му е при това на сърце спомагане-то за издирване-та и разработване-то нашъ-тъ неиздиренъ и неустановенъ оште въ ништо езикъ, да съдѣйствува, колко-то му обстоятелства-та дозволжавтъ и му иде отъ-рѣки, на това отъ прѣвъ важность за сега и дору свето народно дѣло. Отъ постоянно-то събиране и обнародване подобни разнообразни материали ште може станѣ' отъ тѣхъ съ врѣме една пълна необходима сбирка, коя-то да послужи въ дѣло-то на наукѣ-тъ най плодотворно, — и нѣка бѣде 'сѣкой увѣренъ, че съ това ште принесе лентѣ отъ най сѣштественни-тъ на породниѣ-тъ олтарь.

Редакция-та на **Общитиѣ-тъ Трудъ** съ най голѣмо благодарение ште обнародва такива едни народни наметници и образци, што штажтъ ѿ са съобщава отъ почтениѣ-ти мѣстни събиратели и наблюдатели по тоа родъ, отвредъ, дѣто само живѣѣтъ Българе, и ште са почита 'сѣкого твърдѣ задължена на подобни Господари, кои-то ѿ почетѣтъ съ свои-ти материали и наблюдения, какъ-то и съ научни издирване и дору съ тратати учени по майчинниѣ-тъ ни езикъ.

ЗА ЗНАЧЕНИЕТО И ВАЖНОСТЪ-ТЪ

на

СЛАВЕНСКЪ-ТЪ КАТЕДРЪ.

Слово, четено на тържественния-тъ годишенъ актъ на Българско-то Централно Училище, на 30 Юниа 1865 год. *)

Почтени Господари!

Като ми е поръчано отъ учителския-тъ при това Централно Училище Съвѣтъ, да заемия Ваше-то внимание съ прѣдмѣтъ-тъ на занимаемъ-тъ отъ мене катедра, мени е толко по драго да са рѣшиа на това. нито-то днесъ въ наше-то училище, на тържественния-тъ му годишенъ актъ, (позначаванъ обично за всеобщия смѣтка на 'скако нито са извършва въ продължение отъ единъ учебенъ годишъ, и въ научно, и въ административно отношение, какъ-то и за раздаване-то награды-тъ на отличивши-ти са прѣзъ годишъ-тъ ученици). открива ми са случай да поговорѣ съ Васъ у име-то на наукъ-тъ, за кою-то е и учредена, споредъ Хрисовулъ-тъ училищентъ, катедра-та по езикъ-тъ

*) Това слово не са отпечата на вѣме, какъ-то му са падане, по причинъ че бѣвшия-тъ Директоръ на Центр. Училище, Г-нъ В. Беронъ, като прѣдѣлваше Профессоръ-тъ на Славен. катедра отъ неразбрана отъ страна-тъ му личность, бѣше достигналъ да са грижи за унищожение-то самъ-тъ тѣхъ катедра, за да липса само Профессоръ-тъ отъ Училище-то, за кою-то са водилу срамотия кореспонденция съ Почт. Министерство на на-

и литературѣ-тъ Славенскѣ. И тъй, споредъ одобрение-то на самия-тъ Съвѣтъ, намѣренъ съмъ, П. П. Г. Г., да обърна Ваше-то благосклонно внимание върху *значение-то и важностъ-тъ* на неѣ занимаемѣ отъ мене отъ години и половинѣ пасамъ време катедра и върху *методъ-тъ*, употребенъ при преподаване-то и изучаване-то въвърешний-тъ ми прѣдмѣтъ — *езикъ Славенски*, за да видимъ, по тойзи начинъ, по ясно и дору на видѣло да излѣзѣтъ плодотворни-ти резултати отъ поменѣтъ-тъ катедра.

Нѣ езикъ-тъ са изучава научно по два начина: или като естествено, произволно произведение на чловѣшкий-тъ духъ, или пакъ като сръдство да са проникне въ духовний-тъ животъ на единъ народъ, кой-то владѣе нѣкакъ-си литературѣ, отъ што произлизѣтъ двѣ самостоятелни науки: Лингвистика-та и Филология-та. — и мени са чини, че твърдѣ е съобразно съ цѣль-тъ, прѣди да са пуснемъ въ разглеждане и разрѣшене прѣдначенѣ-тъ си темѣ, да прѣдпратимъ, така да речемъ, нѣкои и други общи понятия и прѣдставимъ въ общи чръти господствуващите-то ний мнѣне за Лингвистикѣ-тъ и Филологикѣ-тъ уобщо, като за науки, кои-то са занимаватъ съ езикъ-тъ, кой-то е тѣмъ именно и прѣдмѣтъ-тъ и за когото ний тукъ откриваме рѣчь: общи-тъ тѣзи понятия за Лингвистикѣ-тъ и Филологикѣ-тъ уобщо, какъ-то и за методъ-тъ, по кой-то са преподава и изучава единъ езикъ сами по себѣ нѣтъ са примѣни, по той-ти начинъ, къмъ

родно-то просвѣщение, какъ-то свидѣтелствуватъ официални-ти акти на училищный-тъ Комитетъ, — и благодарение пакъ на обстоителства-та, дѣто си останѣ неповредена таа катедра, важностъ-тъ на коѣ-то нѣка видѣтъ сега безпристрастни-ти читатели отъ това слово, кое-то са нарочито приготви и говори на време-то по тѣсъ именно причинѣ.

Лингвистикѣ-тъ и Филологикѣ-тъ Славенскѣ, а слѣдователно и къмъ езикѣ-тъ Славенски, — и по тойзи начинъ толкохъ по лесно штемъ можѣ да си дадемъ сетивъ смѣтка въ разгледваемѣ-тъ отъ насъ задаткѣ: *За значение-то и важностъ-тъ на катедра-тъ по езикѣ-то и литературѣ-тъ Славенскѣ.*

Лингвистика-та яедвамъ въ вторѣ-тъ четвъртинѣ отъ сегашное-то столѣтие ие родена въ образованиѣ-тъ Германскѣ, и въ букваленъ прѣводъ тя не означава друго освѣнъ *учение за езикѣ-тъ*: латинска-та дума *lingua* значи езикѣ. Така, слѣдователно нова наука до него врѣме са ие сливала съ Филологикѣ-тъ, коиа-то са ползува съ твърдѣ старо происхождение, а по блѣгарски могла би да са прѣведе: *Любословие*: грѣцка-та рѣчь *φιλο* значи *любо*, а *λογος* *слово*. Мнозина дору и до сега не сѣ отвикнали отъ да брѣкѣтъ тѣхъ рѣчи една съ другѣ, нѣ за да сѣдимъ строго и право длѣжни сме да правимъ разлики между Филологикѣ-тъ и Лингвистикѣ-тъ, кои-то, различавашитѣ са сѣмштественно по свои-тъ цѣли, трѣбвало ие, съ постѣпенно-то пораспуване на самосѣзнание-то въ наукѣ-тъ, да са отдѣлѣтъ напोकѣтъ една отъ другѣ. И наистинѣ, на тѣзи двѣ науки, ако и да ие прѣдмѣтъ-тъ имъ езикѣ-тъ, нѣ прѣва-та (сир. Филологиа-та) гледа на него като на срѣдство да са проникне въ духовниѣ-тъ животъ на единъ народъ, кой-то владѣе какѣ да ие литературѣ, тогасъ кога-то за вторѣтъ (за Лингвистикѣ-тъ сир.) — езикѣ-тъ самъ по себѣ ие цѣль, и тя го изучва като иестественно, непроизвольно произведеие на чловѣшкиѣ-тъ духъ. Филологиа-та и Лингвистика-та сѣ слѣдователно двѣ различни науки, ако и да сѣ изникнали на сѣмштѣ-тъ земѣ, — а поради то, и характеръ-тъ, и сфера-та на сѣмѣтъ единъ отъ тѣхъ сѣ особенни. Отличителниѣ-тъ характеръ на Филоло-

гнѣтъ са заключава въ туй, че нейниятъ прѣдмѣтъ се намира въ тѣснѣя свързка съ исторично-то развитие на самиятъ чловѣшки духъ, кой-то сѣкога си пачева исторически, свое-то исторично съществуване отъ неж порѣ само, кога-то уснѣе вече да си създаде извѣстна словесна форма за свои-тъ свободни проявявания, — а такава форма за чевѣшкиятъ духъ е езикътъ, кого-то си той създава. И ето че Филологията, безъ да са занимава съ издирване-то органично-то развитие и устройство на тѣхнѣ формѣ, — има си за задаткъ да наблюдава, какъ тѣ форма (езикътъ ср.) е способна свободно да се одухотворява отъ дѣйствието на единия отдѣленъ чловѣкъ, за какви цѣли и въ какви мѣрѣ духътъ може да въ неж проявява въ свѣтътъ си извѣстна чистота. Съ други рѣчи Филологията, подраздѣлянаща се на стилистика, риторикѣ и лингвистикѣ, издирва проявяването на духътъ въ неговиятъ устрѣмяванъ къмъ истинно-то, добро-то и прѣкрасно-то. Филологията, като стилистикѣ изуча слогътъ на писателъ-тъ, до какви стѣпки е той принаровенъ къмъ дѣйствителностъ-тъ, къмъ истинѣтъ на прѣдмѣтъ-тъ, што са описва. Риторикѣта, название-то на коя-то токожде по нѣкога може да приема връхъ себе си Филологията, занимава се съ издирване-то источници-ти за въодушевляване-то писателево, въ какви стѣпки тѣ источници имѣтъ начало-то си въ начало на добро-то. И напосокъ Филологията подъ название лингвистикѣ, може да каза, сили са да познай същинѣтъ на проявяващиятъ се въ езикътъ духъ, да съгледа, така да речемъ, хубостъ-тъ на лице-то му (на духътъ ср.). Уобщо може да рѣ', че Филологията въ поменѣти-ти три свои вида издирва същинѣтъ на свободния чловѣшки духъ въ неж стѣпки, въ какви-то му е дадено да се проявява въ езикътъ. Такъвъ е

отличителниѣ-тъ характеръ и такава ѣ сфера-та на знатіа-та и издирваніа-та отъ Филологъ-тъ. Лингвистика-та напротивъ има си свои-тъ особености. Нейниѣ-тъ отличителенъ характеръ състои въ туй, че тя принадлежи къмъ разредъ-тъ отъ *естественни-тъ науки*. За неѣкъ 'сѣкой ѣдинъ ѣзикъ, мѣкарь и да ѣ той станѣлъ историченъ, отъ като еѣ са ѣвиди на него много литературни произведениа дору и творениа образцови, — не ѣ друго ништо освѣтъ ѣстественъ организмъ, на кого-то природѣ-тъ тя са старане, колко-то ѣ възможно, отъ 'сѣкъ ѣдинъ странъ да разгадае. Лингвистика-та са сили такожде да постигне ѣзикъ-тъ оште като твораніѣ са животрешнѣтъ, така да речемъ, организмъ, — като органично тѣло, кое-то постѣпенно расте отъ непрѣкъснѣтъ-тъ силѣ на прѣбѣвавшіѣ-тъ въ него духъ чловѣшки. За Лингвистъ-тъ, слѣдователно, по прѣимѣстество занимателенъ ѣ ѣзикъ-тъ само *като произведење ѣстествено, органично, като форма, коѣ-то са твори или са ѣ створила за свободнѣ-тъ дълѣтелность на духъ-тъ*. И ето че тойзи организмъ, таѣа именно форма ѣ салшенскіѣ-тъ прѣдмѣтъ за изучаване отъ Лингвистъ-тъ, — него са старане той да обнѣме и като етимологъ, и като лексикологъ, и като синтаксисъ, занто-то въ понатіе-то за Лингвистикѣ-тъ заключѣа са и етимологична-та, и лексикологична-та, и синтаксисъ-тъ. Етимологична-та ѣ длѣжна да обнѣснаѣа истинность-тъ на думѣ-тъ, ср. онова, што ѣ длѣйствително, истинско въ думѣ-тъ, а именно достѣпнѣ-тъ ѣ сѣштинѣ, нейниѣ-тъ съставъ, — и това трѣба да ѣ лесно до тогасѣ, до кога-то духъ-тъ не ѣ оставилъ оште ништи ѣдинъ думѣ, до кога-то ѣ той заключенъ въ думѣ-тъ, до кога-то дума-та живѣѣе отъ него. Иѣ понеже по вече-то са прилучѣа на етимологъ-тъ да разглежда думѣ обезобразѣнѣ вече отъ свободниѣ-тъ животъ на духъ-тъ и коѣ-то.

поради то, значително са се измѣнила, то тукъ задатка-та на етимологичнѣ-тъ Лингвистикѣ състои въ туй, за да са възстанови тѣ дума въ прѣвобѣитѣ-тъ ѿ цѣлостъ и силѣ, — задатка отнѣтнѣ трудна, нѣ достойна да се рѣши челѣкъ на разрѣшене-то ѿ. Лексикологѣ-та се длѣжна да обяснява вѣтрѣннѣ-тъ цѣлѣностъ на сѣкѣ единѣ думѣ, тѣ се обвързана да покаже причинѣ-тъ на сѣштествувание-то на думѣ-тъ, цѣлѣ-тъ, за коѣ-то се тѣ дума вѣзла въ прѣвоначалнѣ-тъ организмѣ на языкѣ-тъ. Съ единѣ рѣчь лексикологѣ-тъ се длѣженѣ да намѣри прѣвоначалнѣ-то значене на думѣ-тъ. Много думи се изгубѣтъ отъ языкѣ-тъ безвѣзвратно, а нѣ вече-то отъ тѣхѣ си промѣнѣтъ прѣвоначалнѣ-то значене; духѣ-тъ, кой-то отъ начало пазѣ сѣкѣ единѣ думѣ като свой-тъ си животѣ, станѣвшѣнѣ свободенѣ, равнодушно глѣда на изгубване-то или измѣняване-то на думѣ-тъ си. Поради то пакѣ задатка и трудѣ на лексикологичнѣ-тъ, — да събере изгубени-тъ думи и да ги възстанови въ прѣвоначалнѣ-то нѣмѣ значене. Очевидно се, че за да се прослѣди метафористика-та на сѣкѣ единѣ думѣ, сир. прѣврѣштане-то на значене-то ѿ, потрѣбно се на лексикологѣ-тъ твърдѣ много врѣме и занатѣ. Наконѣ синтаксѣсѣ-тъ, въ кой-то Лингвистика-та се явява въ свое-то всеорѣжѣне, има цѣлѣ да намѣрѣва начинѣ-ти и законѣ-ти за съчиняване-то думѣ-тъ; на синтаксѣсѣ-тъ се дадено да постига движене-то на чловѣшкѣ-тъ рѣчь, да вижда тѣло-то на языкѣ-тъ като живѣ, самодѣятеленѣ организмѣ. Тукѣ именно на стѣпкѣ-тъ отъ лингвистичнѣ-тъ синтаксѣсѣ Лингвистика-та се посрѣшта съ Филологичнѣ-тъ, — и нейна-та задатка са заврѣшва. И напѣтнѣ, образуване-то грамѣматичнѣ прѣсти и сложнѣ прѣдложена се оште форма, коѣ-то необходимо подлежи на лингвистичнѣ-тъ анализѣ, но тѣхѣ твърдѣ простѣ при-

чинѣ, че може дору и 'сѣка една проста и сложна дума да са разгледва като просто и сложно прѣдложение, зашто-то съ 'сѣкѣ единѣ думѣ са изразява нѣкой прѣдмѣтъ и негово-то отношение. А пакѣ сборѣ отъ много прѣдложения въ едно цѣло, што изразява нѣкакѣвъ свободниѣ мисль, свързкѣ отъ идеи, — образува вече *слогѣ*, кой-то подлежи на издирване филологично.

И тѣй Филологична-та и Лингвистика-та са съприкаса-вѣтъ по между си, безѣ да са сливѣтъ ама: прѣва-та изуча словесность-тѣ на языкѣ-тѣ, като ѣ обвързана да познаѣ напълно 'сички-тѣ нейни форми; втора-та пакѣ издирва граматикѣ-тѣ на языкѣ-тѣ, като ѣ обвързана да изучи 'сички-тѣ граматични форми; — и двѣ-тѣ са ползувѣтъ съ отдѣлно, самотѣтно сѣмѣествуванѣ и развитиѣ, като науки, кои-то, ако и да имѣтъ за свой прѣдмѣтъ языкѣ-тѣ, нѣ въ движенѣ-то си нѣтувѣтъ отъ разни исходни точки.

Поради това сѣмѣго-то, разбира са сега, че и методи-ти на тѣхѣ науки сѣ различни. Методѣ-тѣ на Филологичнѣ-тѣ, като на наукѣ въ пѣленѣ смисълѣ на рѣчь-тѣ собствениѣ историчнѣ, ѣ методѣ *критиченѣ*, методѣ-тѣ на Лингвистикѣ-тѣ, като на наукѣ естествениѣ, нарича са *сравнителенѣ*. Критичниѣ-тѣ методѣ са стрѣми къмѣ това, за да са утѣримѣ въ вѣстрѣшнѣ-тѣ и вѣнѣшнѣ-тѣ цѣнность на 'сѣкой единѣ литературенѣ наметникѣ (ниѣ разбираме тукѣ подѣ литературѣ — сѣвѣкупность отъ сички вѣзможни сѣчинѣна, што са изразявѣтъ прѣзѣ рѣчь-тѣ чловѣшкѣ). Като изуча *свободни-ти* проявяванѣ въ языкѣ-тѣ на думѣ-тѣ чѣвѣшки, Филологична-та не може направи' ниѣи крачкѣ безѣ критикѣ-тѣ, коѣ-то ѣ за неѣ единичко срѣдство, за да са сѣди за достоинство-то на казани-тѣ проявяванѣ. Между това на Лингвистикѣ-тѣ ѣ свойственѣ сравнителниѣ-тѣ методѣ. Тѣкмо така, какѣ-то 'сѣка една есте-

ственна наука, напр. Минералогия, Ботаника, Зоология дохождатъ до понатя-та си за *родъ-тъ* и *видъ-тъ* само прѣзъ сравненіе редѣлимъ-тъ прости или събирателни — и при то родъ-тъ сѣкога трѣбва да заключва въ себе сѣшити-нж-тъ на видове-ти, така да речемъ да олицетворява самъ производителнж-тъ силж на бѣтне-то на видове-ти — тъкмо 'се по сѣшитпй-тъ пжтъ и Лингвистика-та дохожда до родовни-тъ и видовни-тъ си понатя, като съединшава, споредъ основание-то на взаимно родинство, разпорѣчна-та въ подрѣчне, разни-тъ подрѣчна — въ нарѣчне, нарѣчна-та въ езикъ, язици-ти — въ пѣкаквж опрѣдѣленнж рѣчь, рѣчи-тъ — въ извѣстнж породж отъ язици, разни-тъ породи — въ единъ родъ. Отъ само-себе са разбира, че понеже 'сѣкоже развитіе, бѣло на литературж или на езикъ, произхожда въ свое врѣме, то и два-та поменжти метода: критичний-тъ и сравнителний-тъ трѣбва да са употрѣбавжтъ въ дѣло-то така, што-то моментъ-тъ историченъ да не са испушта отъ гледъ, што-то исторично-то развитіе на литературж-тъ ли или на езикъ-тъ да са приема въ съображеніе. Поради то критичний-тъ методъ на Филологнж-тъ може по опрѣдѣленно да са назове *историко-критиченъ*, а методъ-тъ на Лингвистикж-тъ — *историко-сравнителенъ*. Тога послѣденъ методъ, по той-зи начинъ, отнестнж са употрѣбава и за сравненіе състояния-та на извѣстенъ пѣкой езикъ въ разни-ти периоди отъ сѣществуване-то му и освѣтъ туй за сравненіе два или по вече сродни язици, што са намѣрвжтъ въ еднакъвъ периодъ отъ исторично развитіе.

Прѣдпратившицъ до тукъ, по той-зи начинъ, потрѣбни-тъ общи понатя и прѣдставпницъ въ общи чрѣти господствуващите-то нпѣ мнѣне на учени-ти мжжи, за Лингвистикж-тъ и Филологнж-тъ уобнито, като за науки.

кон-то са занимаваѣтъ съ езикъ-тъ, за кой-то е, за Славенскій-тъ именно, и прѣдпазначено това слово, ми можемъ сега вече смѣло да трѣгнемъ по натакаъ, да разгледаме зададенъ-тъ си темъ и да са стараемъ за свършено-то ѣ рѣшеніе.

’Сичко што са каза по горѣ, особито за Лингвистикъ-тъ уобшито, какъ-то и за езикъ-тъ, сир. какъ гледа тѣ на него, какъ го изучава и пр. — ’сичко това са примѣнава и къмъ Лингвистикъ-тъ Славенскъ, а слѣдователно и къмъ езикъ-тъ Славенски, защото-то Славенска-ва Лингвистика е дѣлъ отъ обштъ-тъ, а пакъ езикъ-тъ Славенски е една отъ недѣлими-тъ единици, што вхождѣтъ въ съставъ-тъ отъ цѣлъ единъ родъ (отъ езици). Отъ това става вече явно мѣсто-то, кое-то заема и трѣбва да занима езикъ-тъ Славенски въ редъ-тъ отъ други-ти родински нему езици, а слѣдователно и значение-то и важность-та на катедръ-тъ по езикъ-тъ и литературъ-тъ Славенскъ било въ коѣ да е странъ и въ коѣ да е високо Училиште. А колко-то до тукашно-то наше Централно Училиште, то значение и тѣ важность съ несъмнителни, споредъ характеръ-тъ, ако нѣ напълно, то по нѣ полубългарски, кой-то носи и трѣбова да носи това Училиште, споредъ Хрисовулъ-тъ му; Българщината, като дѣлъ отъ Славенщинъ-тъ, безспорно е свързана съ Лингвистикъ-тъ Славенскъ, а слѣдователно и съ езикъ-тъ Славенски, и то безъ съмнѣне до толкось, што-то безъ него тѣ ниш може са поминъ. Вѣрвамъ, П.П. Г.Г., че ’сичко изложено по горѣ е доста за да може да послужи сѣкиму за силни довазательства на туй и за подтвърденіе тѣхъ несъмненъ истинъ. Нѣ пѣка са стараемъ да откриемъ оште до пѣкоѣ-си стѣпки по на широко тѣхъ, макаръ да е тѣ и несъмненна, какъ-то ѣ току што нарекохме, истинъ.

Славенский-тъ, а по правилно Старо-Славецкий-тъ езикъ, като езикъ пръвообразенъ, са нахожда въ таково отношение къмъ нови-ти днешни второобразни вече язици Славенски. инакъ и Славенски нарѣчна наречени (Сѣверно-и Южно-Руский-тъ, Българский-тъ, Сръбский-тъ, Словенский-тъ, Поляшский-тъ, Чехо-Словацкий-тъ, Сръбо-Лужицкий-тъ и изгубенный-тъ вече езикъ на Полябски-ти Славени), какъ-то Латинский-тъ къмъ Романски-ти язици (Францушки, Италиански, Испански, Португалски и Ромѣнски),—и това е оште едно силно доказателство за значение-то и важность-тъ на Славенскѣ-тъ катедрѣ: Славенский-тъ езикъ е значи отъ сѣмъ-тъ важность и значение за нови-ти язици Славенски, какъ-то и Латинский-тъ за Романски-ти. За да са увѣримъ оште по напълно въ голѣмо-то това значение и въ важность-тъ на него езикъ, чини ми са, че е доста да кажемъ, че безъ него не бѣ могла са разбра' нити най проста-та граматична форма въ кое и да е отъ нови-тъ нарѣчна Славенски. Франтишекъ Ладиславъ Челаковски въ свои-тъ *Steně o srovnávací mluvnici slovanské* (Чтения по сравнителнѣ-тъ граматикѣ Славенскѣ) ето какъ гледа на езикъ-тъ, за кой-то тукъ е рѣчь-та: „Езикъ-тъ Старо-Български, инакъ Църковенъ и *κατ' ἐξοχήν* Старо-Славенски нареченъ, твърдѣ е важенъ за насъ по свои-тъ достопочетнѣ стародавность, по свое-то прѣзмѣрно развито и строго запазено звуково и склонително устройство, у-обшто по свои-тъ май въ 'сѣко едно отношение голѣмѣ граматичнѣ съвършеность. Безъ знанье-то Старо-Славенщинѣ-тъ не може са започнѣ ништо основно въ кръгъ-тъ отъ Славенски-ти язици, сѣмъто какъ-то изслѣдователь-тъ на Германскѣ-тъ рѣчь безъ издирване Готско не бѣ могълъ да тури на наукѣ-тъ си твърдо основание. Той-зи Църковенъ езикъ е като огниште, въ кое-то сѣкой Слависта за

отстъпниви-тъ форми въ нови-тъ наши парѣчиа длъженъ е да трѣси срѣдѣ-тъ, и отистниѣ по тѣѣ именно нишкѣ скоро са въ тѣхъ огледава и справя.“

Чини ми са, че нте бжде съвсѣмъ лишне сега да говоримъ особно за отношение-то, въ кое-то са намира Ново-Българский-тъ езикъ къмъ свой-тъ прѣвообразъ — езикъ Старо-Славенски и за значение-то и важность-тъ слѣдователно на той-зи диришій-тъ въ отношение къмъ прѣвий-тъ: 'сичко што са каза, отъ къмъ тѣсъ странѣ, за нови-ти Славенски уобшто язици прииѣшава са очевидно и къмъ Ново-Българский-тъ. Не можемъ да не поменемъ ама, че езикъ-тъ Български, като езикъ яште не издиренъ, необработенъ и неустановенъ, има, сега за сега, исключительно най голѣмъ потрѣбѣ, прѣдъ други-ти Славенски язици, отъ свой-тъ прѣвообразъ, а за него той слѣдователно е и отъ най голѣмъ важность. Какъ прѣкрасно са, Господари, изясняватъ и освѣтляватъ 'сички-тъ нови, отстъпниви вече отъ прѣвообразъ-тъ си форми въ нашъ-тъ езикъ, надъ кои-то нави-ти полуучени, или пакъ ако и учени, изъ лишени, за злѣ честь, отъ знаане-то Славенский-тъ той-зи езикъ по лингвистичний-тъ сравнителенъ методъ, висѣтъ, така да речемъ, главѣ надъ книгѣ-тъ съ перо въ рѣкѣ, безъ да проумѣятъ, какъ трѣбова да ги пишѣтъ, на току видивъ, че 'сѣки единъ отъ тѣхъ, обясняващицѣ си ги по свой начинъ, дава имъ образъ различенъ, — и отъ тукъ проистича въ новѣ-тъ днешниѣ, въ пелени оште намѣрващи са книжевность Българскѣ, она познатъ намъ вече хаосъ отъ къмъ правописъ-тъ особито, кой-то може да исчезне само съ помощъ-тъ на изучаване-то езикъ-тъ Старо-Славенски, по сравнителний-тъ лингвистиченъ методъ. Тукъ би било мѣсто и твърдѣ занимателно пѣшто, за подтвърдене казано-то, да са прѣдставятъ пѣкон и други отъ

бесчетни-тъ тѣзи форми и са обеснѣтъ по поменѣтний-тъ начинѣ, така што-то съ живѣ примѣръ да са утвѣримъ въ поразително освѣтителнѣ-тъ обеснителность, што подава намъ наука-та Лингвистика уобшто, а Славенска-та отдѣлно по нашъ-тъ прѣдмѣтъ! А при туй и занимателность каква истича оште отъ това! Мрътва-та дору буква, Г. Г., като че приема отъ горѣ си живѣ образъ! Може ли пакъ и да бѣде инакъ? Лингвистика-та, какъ-то видѣхме по горѣ, съвнѣда въ разредъ-тъ отъ естествени-тъ науки и тѣа, слѣдователно, ѣ наука чисто опитна, а познато ѣе, че опитни-тъ науки сѣ отъ голѣмѣ занимателность.

Ний нарекохме пѣколко пѣти ѣзикъ-тъ Славенски Старо-Славенски, и то за туй, за да означимъ съ него название отъ ѣдинѣ странѣ она прѣвообразъ, отъ кой-то сѣ произлѣзли, и така трѣбва да бѣде, 'сички-ти нови второобразни вече Славенски ѣзици, а пакъ отъ другѣ, за да го отличимъ, по той-зи начинѣ, отъ така наречений-тъ Църковно-Славенски ѣзикъ, кой-то ѣе вече отъ вторѣ важность, гледанѣтицъ са на него като на ѣзикъ отъ по новѣ периодъ на сѣштествуванѣ-то му; той ѣе ѣе, слѣдователно, тѣй важенъ въ наукѣ-тъ на Лингвистикѣ-тъ Славенскѣ, като прѣвий-тъ, и най правилно бѣ могли да го наречемъ, по наше-то мнѣнѣе, *ѣзикъ отъ прѣходно сѣстояние*, погѣ въ отношение къмъ Русекѣй-тъ днешенъ ѣзикъ, подъ вниманѣ-то на кого-то, въ Русѣи именно, са ѣе измѣнавалъ и измѣнилъ. Приведено-то по горѣ мѣсто отъ сравнителнѣ-тъ Славенскѣ грамматикѣ на многозаслуживний-тъ покойникъ Челаковски, бѣвшѣй-тъ профессоръ при Вратиславекѣй-тъ Прусекѣи Университетъ, а сѣтиѣ при Пражекѣй-тъ, са относѣ именно къмъ прѣвообразний-тъ Славенски ѣзикъ, кого-то ний наричаме Старо-Славенски. Ми тукъ нарочито са уклонявамѣ отъ да наричаме ѣзикъ-тъ Славенски Старо-

Български, какво-то название, по между други-тъ, отистиня и му давяхтъ учени-ти, и постръгваме така за туй собствено, зашто-то. по наше-то мнѣние. най разумно, споредъ само-то изискване на наукъ-тъ Славенскъ Лингвистикъ, која-то гледа, и трѣбва да гледа, на него като на языкъ прѣвообразенъ, отъ кой-то сѣ произлѣли днешни-ти Славенски второобразни язици. — може да бѣде нареченъ Старо-Славенски, като общо достоинство на 'сички-ти днешни Славенски народи, безъ да го приписваме ту на единъ, ту на другъ, отъ тѣхъ, — и мислимъ, че народно-то честолюбие никакъ не страдае и не трѣбва да страдае отъ това. Впрочемъ той-зи въпросъ си има свои-тъ важностъ, и не му е мѣсто тукъ сега да го рѣшаваме. Какъ-то и да е, нъ той-зи именно языкъ Славенски, зетъ именно въ смисълъ отъ прѣвообразенъ, наричаме ли го Старо-Славенски, или Старо-Български, или и тѣй и тѣй, или пакъ инакъ иѣкакъ, — той-зи именно языкъ сѣ най стари-тъ му форми и сѣ негово-то на висока стѣпка логично правописание трѣбва да са увѣжда за прѣподаване и изучаване въ Български-тъ училишта, и то сравнително сѣ Български-тъ поиѣ, искаме ли да слѣдваме и да постигаме означенъ-тъ нъ горѣцѣль. Въ наше-то Отечество Славенскій-тъ языкъ, кой-то е стоялъ и стои, по справедливостъ, на прѣвъ планъ при прѣподаване-то и изучаване-то други-ти язици, прѣподава са и изучва са, за злѣ честь. дору и до днесъ иѣ въ прѣвообразни-тъ му видъ, нъ именно въ она, кой-то ний нарекохме нъ горѣ языкъ отъ прѣходно състояние на сѣштествувание-то му, нареченъ инакъ Църковно-Славенски, сир. Черковний-тъ языкъ по печатани-тъ въ Русско книги, — и то трѣбва да забѣлжимъ, че са изучва иѣ сравнително, като языкъ свой, родински, нъ тѣй, какъ-то са изучва 'сѣкой единъ чюдъ языкъ; а таково едно изучва-

не. като става, безъ пужахъ, мъчно и уплетено, резултатъ-тъ му е при това нѣ другъ, освѣнъ да са четятъ черковни-тъ книги, — и то по вече-то въ черкови-тъ. Разбира се, че наука-та страдае отъ това, а въпросъ-тъ за правописане-то Българско 'се остава уплетенъ, като бивае припуденъ, въ такъвъ случай, безъ да бждемъ запознати съ правописане-то на Старо-Славен. езикъ, твърдѣ удобопримѣняемо къмъ Ново-Българскій-тъ, да прибѣгваме и са водимъ по вече-то по Русско-то правописане, сходно съ правописане-то на печатани-тъ черковни книги, — и това послѣднѣ-то е добро и примѣняемо само къмъ Русскій-тъ езикъ, подъ влияние-то на кого-то то отистинъ е и станало. Ималъ съмъ случай, Н. П. Г. Г., да забѣлѣжъ нѣкои лица, кои-то, като сѣ са запознавали по нѣ колко годѣ, така да речемъ, отгорѣ-отгорѣ, съ езикъ-тъ Старо-Славенскъ, а слѣдователно и съ правописане-то му, съставѣли сѣ си много по добъръ и по близкъ къмъ произношение-то на днешний-тъ Българ. езикъ правописъ, по нѣ по точни поиматя сѣ могли да иматъ за него. Разбира се, че за изработване-то и свършено-то установене на Българскій-тъ езикъ и на правописане-то му, потребно е пълно знание Старо-Славенскій-тъ езикъ сравнително съ 'сички-ти други днешни Славенски езици. — а таково именно и е занятие-то на Славенск. Лингвистикъ, — какъ-то и днешний-тъ живъ въ уста-та на народъ-тъ: въ пѣсни-тъ, въ поговорки-тъ му и пр. Българ. езикъ, а при това и да са прослѣди исторично-то му развитие и измѣнаване по вѣкове-ти — трудъ отистинъ гигантски и неудобопримѣняемъ по причинъ отъ липсуване-то на потребни-тъ, така да речемъ, спомагателни материали, нѣ при това достоинъ да бжде отъ пръвъ важность, а за туй, поради означенъ-тъ цѣль, по показаний-тъ нѣтъ трѣбва да се стараемъ да събираме тѣхъ

потрѣбни материали, прѣдуготовишницъ ги и облекчавашницъ, съ такъвъ начинъ, бѣдни-ти Български учени Лингвисти, като изследователи на Българ. рѣчь. И това е пакъ още едно явнио доказателство за голѣмо-то значение и за важность-тъ на езикъ-тъ Славенски въ Български-тъ училишта уобшто, а особито при тукашно-то Централно, като единичко, сега за сега. Българско Училиште, издигнато на стѣпкж отъ Гимназиж; въ прѣподаване-то и изучаване-то тоа езикъ трѣбва да бѣде именно оаа, за кого-то бѣше по горѣ рѣчь — Старо-Славенский-тъ прѣвообразенъ тѣй нареченъ, и то, разбира се, по сравнителний-тъ лингвистиченъ методъ.

Сега дали да напоминуваме, че именно той-зи прѣвообразенъ Старо-Славенски езикъ, и то по сравнит. лингвист. методъ, е билъ прѣдмѣтъ-тъ ни по катедрж-тъ Славенскж при това наше Училиште въ продължение-то отъ единъ и половинъ години насамъ, отъ кога-то е билъ въврѣненъ намъ той прѣдмѣтъ? Той-зи въпросъ, споредъ казано-то по горѣ, очевидно е, отъ само-себе си са рѣши вече. Въ какъвъ е именно билъ тоа лингвистиченъ методъ, употребенъ при прѣподаване-то и изучаване-то езикъ-тъ Славенски? Той-зи въпросъ има си важность-тъ и струва да се каже нѣшто върхъ него отъ горѣ.

Лингвистика-та бѣва, или обща, или частна. Частните бѣде напр., какъ-то ъж и нарекохме по горѣ, Славенска-та, коа-то се занимава съ изучаване-то Славен. язици, кои-то образувжтъ отъ себе по между други-ти язици на свѣтъ-тъ твърдѣ забѣлѣженж, отдѣлнж и цѣлостнж группж, познатж уобшто подъ название Славенска рѣчь; а язици-ти, што образувжтъ неж группж сж тѣй наречени-ти второобразни Славенски язици: Сѣверно- и южно-Русский-тъ, Българский-тъ, Сръбский-тъ, Словенский-тъ, Полашкий-тъ, Чехо-Словацкый-тъ, Сръбо-Лужицкый-тъ и изгубеный-тъ вече езикъ на Полабски-ти Славени. Обща Лингвистика ште бѣде

напр. Индо-Европейска-та, или инакъ Индо-Германска-та, која-то се занимава съ издирване-то слѣднии-тъ въсемь роднински по между си язици, што вхождатъ въ съставъ-тъ отъ тѣй нареченъ-тъ Индо-Европейскъ или Индо-Германскъ порода отъ язици: Индѣйска-та, Иранска-та, Еллинска-та или Гръцка-та, Римска-та или Романска-та, Славенска-та, Литовска-та, Германска-та и Келтска-та рѣчь. Нъ забѣлжително је, че и сами-ти частни Лингвистики, какъ-то нарекохме по горѣ Славенскъ-тъ, по причини твърдѣ есте-ственни, подлежатъ на свои второобразно частни, ако ни је дозволено така да са изразимъ, подраздѣлена. Така напр. само-то дръво на Славенскъ-тъ рѣчь тѣй је разраснѣло и са је расклончило, што-то наука-та на Лингвистикъ-тъ Славенскъ сама отъ нѣмай-къдѣ трѣбва да са подраздѣли на Лингвистики: *Сѣверно-и Южно-Русскъ, Сръбскъ, Българскъ, Чехо-Словацкъ* и пр. — и то за туй, за да може съ по голѣмъ успѣхъ да са дѣйствува, като са раздѣли работа-та (познато је, колко трудъ струва и колко наблюдена трѣбва да станѣтъ, за да са разгледѣтъ само једини-тъ сегашни нарѣчна въ кой да је отъ Славнски-ти живи язици), а пакъ отъ другѣ странѣ, за да са покриѣтъ частни-тъ нужди и са достигнѣтъ цѣли-тъ, отъ кои-то, видѣхме вече, най има потрѣбѣ нашъ-тъ языкъ. И ето че ми сме имали на гледъ тѣзи именно нужди да покриваме и тѣхъ цѣли да достигаме. Поматно је, слѣдователно, сега, какъвъ је билъ именно Лингвистичний-тъ методъ при прѣподаване-то и изучаване-то вѣвѣренний-тъ нашъ Славенски языкъ, като притуримъ при това оште и туй, че въ таково једно второкласно Училиште, какво-то је наше-то, и не може са чете Весславенска сравнителна грамматика пачѣлно, која-то је дѣло за въ Университети-ти, понеже таково једно четене изнеква слушатели приготвени вече и развити. Ми сме обѣсшавали Славенскъ-тъ грамматикъ сравнително съ

Българският езикъ, по който начинъ сичкият сегашен, отстанивши отъ прѣобразътъ си форми въ нашиятъ езикъ, какъ-то и звуковѣ-то прѣгласуване, а слѣдователно и само-то уобикто правописане сѣ ставали най удобо-и лесно-обясняеми. И при това ний сме приобѣгвали, тамъ дѣто нужда-та на не карала, и то твърдѣ често, и къмъ други-ти Славенски езици. Дѣто ште рече, ний сме се старали съ сѣки начинъ да се подпомагаме въ дѣло-то, и какъ сме извършвали това, наколко, споредъ късо-то врѣме и новостъ-та на дѣло-то, и какъ, споредъ липсуване-то отъ сѣкой единъ дору и най потрѣбенъ учебникъ и по край други обстоятелства, сме усѣждали — това нѣка го прѣдоставимъ да сѣдѣтъ дору и сами-ти ученици, кои-то имахъ случай да се убѣдѣтъ въ плодотвори-ти резултати отъ прѣподаване-то Славен. езикъ по сравнит. Лингвистиченъ методъ и въ туй, че мрътъвъ единъ прѣдмѣтъ, какви-то сѣ уобикто езици-ти, а стари-ти, като истински мрътви, особито, дору и сама-га мрътва буква, Г. Г., изнамѣрена като условенъ знакъ за изображение-то извѣстенъ нѣкой звукъ чловѣшки, като да добѣвѣтъ, така да речемъ, животъ и ставѣтъ, поради то, отпестивъ на високъ стѣпкъ занимателни! Нашиятъ класен занатъ състоѣн сѣ по вече-то въ обяснена лингвистични, и то доста на пространно и въ такъв мѣркъ, што-то нити не било възможно да се иска смѣтка въ тѣхъ отъ слушатели-ти ни; а това за туй, за да могатъ си обясни и разбра особито по развити-ти отъ тѣхъ тъмни-ти граматични въпроси въ нашиятъ езикъ, или пакъ да имъ се даде, така да речемъ, тласкъ въ дѣло-го, тъй што-то кому-то отъ тѣхъ са прилучи съ врѣме да се прѣдаде на Славенскѣ-та Лингвистикъ, или пакъ само на Българскѣ-та, да му не пакъ-тъ вече откритъ и да знае кекъ да върви по него, за да не се отбѣва, или нѣкакъ са съвсѣмъ заблудн.

’Сичко што са каза до тукъ е достаточнo, вѣрвамъ, за да са пaпѣлно убѣдимъ въ голѣмо-то значене и въ важность-тъ на катедра-тъ по езикъ-тъ Славенски при прѣподаване-то и изучаване-то му по сравнит. лингвист. методъ. Колко-то до Литтературъ-тъ Славенскъ, коа-то, безъ съмнѣне, трѣбва да са приброава кимъ поменѣтъ-тъ катедра, то тѣа. споредъ какъ-то видѣхме въ начало-то на наше-то слово, е дѣло на Филологикъ-тъ, като на наукъ, прѣдмѣтъ-тъ на коя-то са намира въ тѣсенъ свръзкъ съ развитиe-то на чловѣшкий-тъ духъ. Подъ Литтературъ Славенскъ трѣбва да разбираме тукъ съвѣкупность отъ ’сички възможни съчинена, изразени прѣзъ рѣчь-тъ Славенскъ, отъ кои-то са изучва и види духовно-то развитиe и състояние на народъ-тъ. што говори неѣ Славенскъ рѣчь въ обширенъ смисълъ; тѣа слѣдователно трѣбва да обнема, въ такъвъ случай, всевъзможни-тъ съчинена въ ’сички-тъ Славенски нарѣчна, инакъ да са изразимъ, да съерѣдоточва въ едно цѣло отдѣлно произлѣзли-тъ и самостоятелно развити-тъ Литтератури на вси-ти езици Славенски, — и става, поради то, прѣдмѣтъ твърдѣ грѣмаденъ, нѣ за то много занимателенъ и отъ голѣмъ възпность. Нѣ такава една Славенска Литтература, въ той-зи случай. нѣ правилно и нѣ точно трѣбвало бѣ да са нарече *Всеславенска*, коа-то, споредъ обширность-тъ си, може да бѣде, какъ-то и е, уведена въ Университети-ти. Въ тѣсенъ смисълъ подъ Литтературъ Славенскъ трѣбва да разбираме собевенно Черковикъ-тъ, коа-то, какъ-то и самий-тъ езикъ Славенски, споредъ пѣкон учени, прѣдставя ни са постѣпенно въ три периода: *древенъ*, заключенъ въ писмени-ти паметници отъ IX и до слѣдъ XIII столѣтиe, *среденъ* — въ XV и XVI вѣкъ и *новъ* — въ печатани-тъ черковни книги. Какъ-то и да е, нѣ нѣ точно могли бѣ да наречемъ, въ той-зи случай,

Славен. Литтературъ Черковно-Славенска, која-то е именно и достъпна да бѣде уведена за прѣподаване въ срѣдни-тъ учебни заведения, а слѣдователно и въ наше-то Централно Училиште. Што са отпоси сега до методъ-тъ при изучаване-то какъ да е Литтературъ, то ми знаемъ вече, че той е критичний-тъ; познато е, че само прѣвъ критикъ-тъ ний можемъ да са увѣримъ въ внѣтринни-тъ и външни-тъ цѣнность на литературни-тъ произведения, сир. на свободни-тъ преиснавания въ языкъ-тъ отъ духъ-тъ чловѣшки, и да сѣдимъ за тѣхно-то достоинство. Изъ при това трѣбва да забѣлжимъ, че и въ Литтературъ-тъ, до извѣстна стѣпка, е приложимъ и сравнителний-тъ методъ, а особито са употрѣбава той, кога-то намъ е дадено да сравняваме нѣкои паметници отъ единъ языкъ съ паметници-ти на Словенность-тъ отъ други-ти родственици нему язици.

Тукъ ний можемъ да са запремъ вече и да свръшимъ съ това наше-то разглеждане въпросъ-тъ за значене-то и важность-тъ на катедрѣ-тъ Славенскъ уобщто, учреденъ, по штатне, и при наше-то Централно Училиште, като са надѣваме, че 'сичко што са каза до сега бѣше, ако нѣ твърдѣ, то по нѣ доволно достатъчно за пълно-то рѣшение на него въпросъ. И нѣка изразимъ сега желане, че тукашнний-тъ Почтенъ Попечителенъ Училиштенъ Комитетъ ще да са грижи за напрѣдъ нѣ само да *запази* *) тѣмъ, ед-вама ли, колко-то по нѣ сега за сега, нѣ отъ прѣвъ важность и необходимость катедрѣ, нѣ дору и да ѣ въз-вежда на стѣпка отъ уллучаване, откривающа ѣ, по той-зи

*) Тукъ са удри въ постѣпка-тъ Г-нъ Бероновъ за отъ къмъ распорядане-то му да са унищожатъ таа катедра, какъ-то поменихме въ начало-то на слово-то, въ отдолни-тъ забѣлжжж.

начинѣ, въ такъвъ случай, срѣдства за нейно-то успѣшно уствършенствуване, особито отъ къмъ наукѣ-тъ на Лингвистикѣ-тъ, така нито-то тѣ, развивающиятъ са подъ названиее: *Катедра на езикѣ-тъ и Литературѣ-тъ Славенскѣ*, съ брѣзи крачки да достига чакаемѣ-тъ отъ немѣ цѣль, да турѣ основѣ на Българскѣ-тъ Лингвист. по твърди начала и да ѣ възведе на стѣпкѣ отъ ствѣршенство. Това наше искрене желане, у имѣ-то на наукѣ-тъ, необходимо отъ само-себе си трѣбваше да са изрази тукѣ, — и надѣваме са, че то ѣте намѣри отзвѣ и въ 'сички Васѣ, П. П. Г. Г.! А пакѣ може ли и иначе да бѣде? Езикѣ-тъ ѣ една отъ най главни-тъ подпорки на народниѣ-тъ животѣ: прѣзъ него народѣ-тъ нѣ само запазва своиѣ-тъ народностѣ, ср. особеностѣ-тъ си помежду други-ти народи и възможностѣ отъ оригинално духовно развитие, нѣ той ѣ такожде и за 'сѣки единѣ отдѣлно зетѣ членѣ отъ народѣ-тъ орѣдѣне къмъ умствено-то и нравствено-то образование: прѣзъ посредство-то на езикѣ-тъ само и за цѣль народѣ, и за отдѣлни-ти негови членове става разумотелно Слово-то Божие. Нѣ за да умѣемѣ да са ползуваме отъ езикѣ-тъ, трѣбва да знаемѣ неговѣ-тъ природѣ, трѣбва слѣдователно да ѣ изучаваме!

Но край 'сичко това, ми не можемѣ напokonѣ да прѣкараме въ млчание и слѣдѣне-то нѣ на долниѣ стѣпкѣ значение на Славенскѣ-тъ катедрѣ исклучително при Централно-то тукашно Училиште. Познато ѣ добрѣ, какво огромно влияние ѣ ималѣ елементѣ-тъ Славенски връху Ромѣнскиѣ-тъ, а слѣдователно и рѣчь-та на наши-ти пратци връху езикѣ-тъ на потомци-ти отъ Романско-то племе — днешни-ти Ромѣни, — и сто занто, отъ едно врѣме насамѣ, важностѣ-та на Славенск. катедрѣ, въ отношение къмъ Ромѣнитѣ-тъ, начева да са постига отчасти и отъ уче-

ни-ти Ромѣни, помежду кои-то и образува са вече, поради то, какъ-то искатъ да на увѣрятъ, миѣне за учредене-то подобни катедри при високи-тъ Ромѣнски Училишта. Учредене-то на Славен. катедра при тукашине-то Централно Училиште, Ромѣно-Българско, какъвъ-то характеръ то носи споредъ самий-тъ Хрисовулъ, има слѣдователно своѣ-тъ важность и отъ къмъ Ромѣштинѣ-тъ: на поменѣто-то миѣне и намѣрене отъ Ромѣнски-ти учени значи, поради това, като да му е положено начало-то при тукашно-то Училиште, отъ кое-то то, осъществяващитѣ са, по той-зи начинъ, да дочака напokonъ изпълнение-то сп и въ нѣ високи-тъ Училишта на Страна-тъ. А пакъ кой може да знае, Н. П. Г. Г., че и само-то наше Училиште не ще послужи съ време къмъ приготвяне-то потребни-тъ сили за разработване-то Ромѣнскѣ-тъ Лингвистикѣ и Филологикѣ съ знание Славенскѣ-тъ, отъ кои-то прѣва-та, безъ съмѣне, има необходимѣ нужди?

Т. Икономовъ.

ЗА ИЗНАМЪРВАНЕ БАРУТЬ-ТЪ и КНИГОПЕЧАТАНИЕ-ТО.

Публична лекция четена на 10. Марта 1868 г. въ салонъ-тъ на Централно-то Болградско Училище отъ Учителя на Всеобщъ Историкъ и Географикъ

И. КАЗАНАКЛИ.

Почтено Собрание!

Умъ царува, умъ робува, казувать нашп-ти Българс, казувать и не сгрѣшавать; тии съзнавать напълно дѣйствителность-тъ на това изражение, и не могатъ да ѝ не съзнавать слѣдъ такыва горчивы испиты и дълбоко-болѣзненны слѣдинны, кои-то произведе, така да речемъ, отсѣтствие-то на тойзи умъ. История-та ни Народна всесилно ни кара да кажемъ: да, — така. Но единъ отъ насъ, разбравши поговоркѣ-тъ безусловно, може да кажатъ: какъ така? не е така! Ще кажатъ, что всѣкъй человекъ, като смѣство надаренно съ умъ, трѣбовало бы да не робува, но да царува, — да има равно ползование съ блага-та материалны и духовны на едно съ други-ты человекы, на кои-то е той смѣтый братъ и по тѣло-то и по душѣ-тъ, съ единъ думъ, е такъвъ же пълный человекъ, както смъ и тии. Да!

Всѣкъ имѣ умъ — было сильный, было слабый, по го имѣ, като челоуѣкъ въобще. Но само едно природно имане умъ, даденый за высокъ бѣднѣишъ, ще остане на истѣ-тъ стѣ-пнь, ако тойзи умъ бѣде устраненъ отъ всѣко едно подбуждене, сирѣчь, ако обстановка-та малко или никакъ не събужда и подбужда потрѣбы-ты, кон-то са отнорѣтъ до него, или до тѣло-то, въ кое-то ѣ той затворенъ, — потрѣбы. кон-то, при само-то появяване на челоуѣка, така повелително заставатъ за себе-си. Слѣдователно, тука са разумѣва умъ развитый, а не онебреженый, умъ, обогатеный съ потрѣбы познана, съ приатны свѣдѣна, и спорѣди това уѣкченый, — умъ, кой-то ѣ въ силѣ да отблъсне всѣкъ преградъ, да затѣче всѣкъ спѣишъ, съ едниъ думъ, да са ползова задоволително съ блага духовны и материлны. Но кон, гдѣ и какви сѣ тѣзи познана и приатны свѣдѣна, кон-то докарватъ тѣзи блага? Тии сѣ много, на всѣдѣ и подѣ разны видове. Но всичко челоуѣкъ не може да научи, той учи колко-то може, а най първо изучава онова, кое-то по отблизко му ѣ потрѣбно, или кое-то по нѣкоиъ причинѣ му ѣ приатно, интересно. Колко-то за мене, хареса ми за тойзи пѣтъ да са понаучимъ за *баруть-тъ и книгопечатание-то*, или, по ясно, за историческый-тъ вървежъ на тѣхно-то изнамѣрване и за превороты-ты, кон-то произвели въ свѣтъ-тъ тѣзи важни изнамѣрвана. Тии напѣлно са явили и успѣшно приложили. — едно-то въ половинѣ-тъ на 14-тый вѣкъ слѣдъ Р. Хр., а друго-то въ половинѣ-тъ на 15-тый вѣкъ. Но ако имъ туримъ въ това врѣме и само-то начало, ще сгрѣшимъ, за что-то ще трѣбова да допуснемъ, че тѣхно-то изработване ѣ было мгновенно. Мгновенно ничто не са изработва. — това опытъ-тъ доказва. Слѣдователно, гдѣ ѣ начало-то, или подобрь, семе-то на тѣзи изнамѣрвана, както и

на много други. Начало-то, така да речемъ, маи-та на тѣзи и други изнамѣрвана, кои-то произвели ново-то врѣме, не въ срѣдны-ты вѣкове — въ тойзи младенки възраст на челоѣчество-то. Срѣди вѣкове, Господа, са считать вѣкове-ти: 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 и 15. Ще хвърлимъ, слѣдователно, бързъ погледъ, по само връхъ нѣкой и другий отъ подирни-ты вѣкове, зашто-то въ тѣхъ особенно са намиратъ плодови-ты причини на тѣзи изнамѣрвана и на тѣхно-то успѣшно приложение. Какво виждаме въ тѣхъ вѣкове? Натискъ връхъ мисль-тѣ на челоѣка, връхъ всички-ты му челоѣчески чувства и права, връхъ неговъ-тѣ личность и собственость отъ стѣрня на хитрый-тъ по умъ-тъ и силенъ-тъ по тѣло-то, именно: отъ духовнѣ стѣрня виждаме, что долиный-тъ классъ отъ народа не са допушта да придобыва познана, да просвѣтава умъ-тъ си, да познае себе-си, лишениъ отъ всѣкъ срѣдства за просвѣщение при скѣпость-тѣ на рѣкописни-ты книги; той нѣма право уста-та си да отвори, думѣ да каже; той слѣдователно остава съ съвършенно потыканиъ свобода, а гдѣ-то нѣма свобода, тамъ нѣма и образование. Отъ материалиъ, да речемъ, стѣрня долиный-тъ народъ нѣмалъ право да има оръжие за свои отбрана. Това было въ привелегы-тѣ на болѣреты, а при тогавашни-тѣ недостаточность, лѣкость на господарствени-ты парѣды, народъ-тъ не былъ ступаниъ връхъ свои-тѣ личность, връхъ свои-тѣ собственость; и едно-то и друго-то състоило въ каприцъ-тъ и произволъ-тъ на разбойнический-тъ рыцарь или болѣринъ. Ужасно было онова безурѣдно врѣме на младежко-то челоѣчество!, коє врѣме до не отколѣ прѣди 50 години считати за варварско. Злоупотребления-та обаче извикали горѣщи кавгы, страшны борбы и ужасны войны. Но мы знаемъ, Господа, что препирна-та, кавга-та и проч. уѣснавати едно дѣло, спомагати на раз-

витіе, за что-то въ тойзи случай умъ-ть дохожда въ по сил-
нѣ дѣятельность, са развива и измыслюва. И какво ще измы-
слова? Онова, разумава са, откъмъ кое-то са вижда по
близо и по чувствително ударенъ, именно: срѣдства за безо-
пасность на личность-тъ и срѣдства за придобываніе свобо-
ды на мысль-тъ, кое-то и са испълни. И така, съ пробуж-
даніе мысленіе-то и при други благоприятны обстоятелства,
са наченало предвѣріе-то на новы-ты врѣмена, са наченала
эпоха-та отъ открытія и изнамѣрванія. Отъ тѣзи ще погово-
римъ само за двѣ: 1., за *Баруть-тъ* и 2., за *Книгопечата-
ние-то*.

1., *Баруть-тъ*, както іе познато, іе іедна горяча смѣсь
отъ селитрѣ, симиуръ и вѣглища, кога-то произвежда грѣмно-
ваніе-то, спорѣдь упругость-тъ на газове-ты, кои-то са
образувать при това, кога-то изгаря баруть-тъ въ спрѣнато-
то мѣсто на пушкѣ-тъ. За составъ на баруть-тъ отъ казан-
ны-ты вещества турѣтъ различно количество: Французскій-
тъ баруть за ловъ има 78 части селитрѣ, 12 ч. вѣглища и 10
ч. симиуръ, а за войскѣ-тъ симиуръ-тъ надхвърлюва на
2½ ч. За мины турѣтъ 65 ч. селитрѣ, 15 ч. вѣглища и 20
ч. симиуръ. Англійскій-тъ има 76 ч. селитрѣ, 15 ч. вѣглища
и 9 ч. симиуръ; подобно и по други-ты господарства. За да
са направя баруть стѣжковать въ прахъ по-бавка всѣкѣ іеднѣ
часть отъ состава, сѣтиѣ венчко-то смесать съ прибавкѣ во-
ды, отъ тука става іедна сурова масса, кога-то прогирать
презь сѣто и получавать зърна-та. Това іе баруть. — това
іе истребительный-тъ снарѣдъ, отъ кой-то іе мирисаль вече
цѣлый свѣтъ.

Изнамѣрваніе-то баруть-тъ са отнася до най дрѣвны-
ты врѣмена. Така Кытайци, іединъ отъ най дрѣвны-ты народы
на свѣтъ-тъ, знаахъ составъ-тъ му, знаахъ и употребленіе-
то му, но не примѣнительно до пушкы — до войнишкы рабо-

ты. Тѣгота-та на характеръ-тъ на Кытайцы-ты и деспотическо-то притѣсненіе на правительство-то имѣ ты затѣпили, така что тыи не само не усѣвършенствовали това знаніе, но дори и го забравили. Отъ тѣхъ го научили Индійци, но тѣзи, като народъ отдаденый на съзерцателный, спокойный животъ, въ єдиныхъ затворенныхъ странахъ, нѣто го усѣвършенствовали, нѣто пакъ го примѣнили до военныхъ работъ, и напослѣдѣкъ и тыи го затърнили. Отъ Индійци това знаніе прешло до Арабы; тѣзи го задержали. Тыи, спорѣдь расналеннымъ-ты проповѣди на Мухаммеда, при ѣеговы-ты преѣмницы — Халифы, распространили свое-то владычество по всѣмъ свѣр-ныхъ Африкѣ, дору пай свѣти прешнали въ Европѣ, та основали Кордовскый халифатъ. Това стало въ 711 години. Въ тойзи Европейскый материкъ Арабѣти занесли, разумаваса, и свое-то знаніе за баруть, — знаніе обаче просто, безъ никакво пакъ примѣненіе къ войнннхъ работъ. Въ 4-то оше столѣтіе слѣдъ Р. Хр. Римляне-ти такожде имали знаніе за баруть-тъ, но са ограничавали само за да го употребавать за удовольствие — да правѣтъ и да пускать фейерверки, кон-то са употребавали въ тѣхны-ты театрове. Византийскы-ти Грыци употребавали отъ 673 г. на войнѣ и то морскѣ така нареченный грѣцкый огнь — єдинъ сой баруть, съ кой-то зааляювали неприятельскы-ты корабы, кон-то изгаряли верѣдь водѣ-тѣ. Съставъ-тъ на тойзи огнь са пазалъ въ тайнѣ, и спорѣдь това за народы-ты отъ срѣдны-ты вѣкове былъ почти недостѣпный. Отъ колко-то ѣе издирено, тойзи огнь ѣе былъ єдина смѣсь отъ горѣчи и масленны вещества, конѣ-то смѣсь запалювали и хвъртали съ єдинъ видъ лѣкве врѣхъ корабы, и коѣ-то никакъ не можала да бѣде угасена. Това ѣе пакъ єдинъ видъ баруть. И така составъ-тъ на баруть-тъ былъ познатый на много дрѣвны народы, отъ кон-то єдин го забравили, єдин го криєли до гдѣ-то смѣго го забравили, а

едни, както Испанскы-ти Араби, макаръ и да го задържахъ, не направилъ отъ него обаче никакво приложение. Но и то не е далеко. Въ 13-тый вѣкъ въ Оксфордскый университетъ въ Англичъ преподавалъ физикъ едниъ ученъ калугеринъ. *Ролсеръ Беконъ*, родениъ въ 1214 г., а умрълъ въ 1292 г. Отъ него остана едно сочинение нареченно *Голъмъ трудъ*. Въ това сочинение между други статьи, има една статья за тайны-ты на природъ-тъ и искусство-то и за ничтожество-тъ на магы-тъ, гдѣ-то, между друго, пише това, что седитра-та, симпуръ-тъ и вжмниъ-тъ, като са смѣсятъ и като са затвориатъ въ тѣснъ пустотъ, произвеждатъ повъше шумъ и свѣтъ, отъ колко-то гърмежъ-тъ и свѣтъ-та. Тѣзи слова показоватъ, что Беконъ знаалъ и испитовалъ тойзи составъ, кой-то мы наричае баруть, но несчастный не можалъ да го докара до съвършенство, не можалъ да му проложи пътъ-тъ къмъ сегашно-то употребеие. Църква-та западна наченала да го преслѣдова като еретикъ, а народъ-тъ като магесникъ, така что фанатизмъ-тъ и невѣжество-то станали причина напоследъкъ за да бѣде хвърленъ Беконъ въ тъмницъ. Тамъ той провелъ въ мѣкъ 10 отъ най хубавы-ты си години. и, като умираше, са раскаювалъ въ това, что твърдѣ обичалъ наукъ-тъ. Ето какво прави мрачно-то невѣжество и глупавый-тъ фанатизмъ! Тии сѣ душмане-ти на просвѣщение-то, на нагрѣдокъ-тъ на чловѣчество-то. Слѣдъ половинъ вѣкъ подиръ Бекона въ 1350 г. са явилъ францисканскый калугеринъ *Бартольдъ Анклиценъ*, кой-то са занимавалъ съ Алхимикъ — наукъ физическъ, както и Беконъ. И него фанатизмъ-тъ и невѣжество-то не оставили на покой, преслѣдовали го смѣно като магесникъ и го нарекли *Шварцъ*, сирѣчь, черный, като казували, что той има сношеня съ дяволы-ты — тѣзи черны смѣщества. Той си усвоилъ мисль-тъ на Бекона за баруть-тъ, усъвършенствовалъ составъ-тъ

му и научилъ человѣцы-ты, какъ да гърмѣтъ съ помощь на баруть-тъ. Заради това по голѣма-та часть отъ лѣтописцы-ты наричатъ *Бартолда Шварца* изобрѣтатель на баруть-тъ — тойзи истребителный снаръдъ, като казувать наивно, что той го открылъ по внушение на злый-тъ духъ, — по внушение на диавола. Въ край-тъ на 14-то столѣтѣ баруть-тъ са употреблявалъ само за топове. кон-то отъ нѣрво пѣлинали съ камыни и съ тѣхъ гърмѣли, а по сѣтиѣ наченали да ги пѣлишкътъ съ ядра — гюллета. Топове-ти отъ начало были такыва громадини, что ги употреблявали само противъ калета или вѣтрѣ отъ калета, а на поле съ тѣхъ не излизали. Въ 15-то столѣтѣ топове-ти са усъвършенствовали и човѣци-ти наченали да измысливать и други огнестрѣльны оръжия, като пищове, пушкы и др., и напоследъкъ баруть-тъ влѣзаль въ всеобщо употребене. Отъ тогава до днесъ огнестрѣлны-ти оръжия повыше и повыше са усъвършенствовали и въ наше-то врѣме достигнали до удивительно съвършенство.

Въвеждане-то на баруть-тъ въ общо употребене произвело голѣмъ промѣнъ въ область-тъ на войнишко-то искусство; то съвършенно измѣнило системѣ-тъ на обрѣжия-та, — то дало на войнишко-то искусство новъ видъ; измѣнилъ са рѣдъ-тъ за правене войнѣ, — измѣнилъ са и самый-тъ составъ на войскѣ-тъ. До това изнамѣрване човѣци-ти на тѣлны отивали на бой. съ лѣкы обрѣжия, — отивали съ ножъ, мѣждракъ, лѣкъ, стрѣлъ, щитъ и дори съ сопы. Трѣбовало само физическа сила и побѣда-та са спечеловала. Слабый-тъ трѣбовало да бѣде побѣденъ и да чака съ раскъсано сърдце гиѣвъ-тъ, звѣрство-то на свой-тъ побѣдитель. Така было тогава: но сега тѣзи обрѣжия нари не стрували; сега са понавили тежки обрѣжия; сега са некали иначе човѣци, — човѣци, кон-то да бѣдѣтъ приобѣзнаты съ ново-то оръжие. Такыва едни са намѣрили и были, но тогавашный обичай, отъ

наемъ войскъ. Войници-ти сега дѣйствовали противъ неприятелѣ-ты съвѣстно, дружно. Отдѣлни лица можаху още да са отличать, но само въ предводителство, и лично-то юначество при градъ отъ куршумы повыше и повыше са изгубвало. Конны-ты рыцарскы дружины пачевать да губѣтъ и изгубвать съвѣстно свое-то значеніе; то преминава до дисциплинированіѣ-тъ пѣхотѣ отъ пачеты войскы. Спорѣтъ това рыцарство-то, кое-то не са хранило и поддържало вече отъ никакъ религиозни и нравственни идеѣ, кое-то са было преобърнато на хайдушко скѣнище, отъ кое-то пѣшкарѣ и охкарѣ цѣли народи, — това рыцарство, тѣзи формали и другы гласни разбойници паскоро изгубили са, испѣзнали. Тежко-обращеніѣ-та конница престанала само тѣ да рѣшава боеве-ты, и дворянство-то, кое-то обычно служало въ немъ, изгубило отъ това много силѣ и значеніе. Голѣмо и единственно значеніе придобывають рѣдовны-ты войскы съ новы-ты огнестрѣлны оружїѣ; тѣзи войскы слѣдъ малко ставать постоянны и лека-по-лека са завеждать по вѣщкы-ты господарства. Сега рѣшавали побѣдѣ-тъ знаніе-то и искусство-то, — рѣшавали образованный-тъ умъ, а не дебела-та сила. Гърделивый-тъ и смиренный-тъ станали равни, богатый-тъ и бѣдный-тъ еднаквы, сильный-тъ и слабый-тъ равновѣсни; — вѣщца равноправны предъ сѣдѣ-тъ на нѣмъ-тъ. Баруть-тъ еднакво устремава куршумъ-тъ и еднакво поразила, както единый-тъ, така и другый-тъ. Задѣтъ-ты стѣны на свои-ты калета феодални-ти рыцари пѣмали за какво да са боѣтъ отъ малко-бройни-тъ королевскы дружинѣ. Тѣи надмѣнно презирали безсилный-тъ законъ и хладнокровно потѣнковали чловѣческо-то право. „Кто глѣдаме на остатѣцы-ты на тѣсны-ты твърдини, въ парчета разхвърлени по поле-то, напълно оцѣнаваме онѣзи громадны превороты, кои-то не произвело въ общественны-ты от-

пошениа огнестрѣльно-то оружје. Само топъ-тъ и пушка-та можали да образумѣтъ феодалный-тъ арестъ или рыцарскый-тъ разбойникъ и да му докажатъ, что сѣицествува законъ, кой-то не задѣлжителенъ даже и за него.“ (Така казува г. Грановскій). И до днесъ това искусство је единичко-то сръдство за да са отблъсне единъ варваринъ и да са запазе цивилизациа-та отъ негово потыкованіе. Пушка-та је гаранција на слабый-тъ противъ злыи-тъ силачь; тя насърджува ижтника, тя другарство прави въ кѣицѣ чловѣку, тя је рѣшителный помощникъ въ бѣдѣ, тя је ефектъ на веселбѣ. Но!..... но пѣкой ижтъ, тя не са спира, нито противъ истиннѣ, нито противъ законность, нито противъ невинность. Горчива, неумолима!!! Но не је виновна тя, виновенъ је опзи, виновенъ, клѣтъ и закѣтъ ози, кой-то съ перастренеранно, спокойно сърдце устремава шейный смертоносный ударъ врѣхъ истинность, законность, невинность. Тя је добра, полезна, потрібна. Чловѣкъ! кой-то ѣ уно-требиавашъ, — ты бѣди само разбраниъ.

И така таа груба сила — баруть, пушка, топъ и прочѣ трѣбова да са уно-требиава само и само противъ грубѣ, варварскѣ, наступателнѣ силѣ.

Но има и друга сила, — сила, коа-то въ облекло на думы дѣйствова невидимо, докарова ни онова, коа-то трѣсилъ. Това сѣ развиты-ты высоки истини и познаниа за добро и зло, полза и вредъ. Съ тѣхнѣ помощь въ двѣ-три думы между чловѣцы опознаты на близо съ истиннѣ и познание свършва са всичко. Тѣзи истини сѣ насаденни въ душѣ-тъ у сѣкого, но веѣкий, като чловѣкъ сѣ слабости, може да ги не сѣзнава твърдѣ ясно, или да ги сѣзнава побъркано. Непобърканны и достаточно ясны истини и познаниа, испитанны отъ вѣкове, сѣ въ книги-ты, особенно печатны-ты, гдѣ-то промѣненіе, преправка иѣматъ мѣсто.

Съ таѣхъ драгоцѣнность сме задлъжены, Гг., на велико изнаимѣрваніе, — на изнаимѣрваніе *книгонечатаніе-то*.

2., *Книгонечатаніе-то* іе іедно искусство за да са предавати, да са излагати мысли-ты на челоуѣка, кои-то сѣхъ невидимы, на видимый предметъ — на книгѣхъ, на хартиѣхъ. — Тука слѣдователно са ражда вопросъ: ами отъ гдѣ іе, отъ какво іе книга-та? тойзи материалъ, на кой-то така удобно върви, както рѣкописаніе-то, така и печатаніе-то. Да! естественіи іе вопросъ-тъ. Заради това да ни бѣде простено да са сиремъ и да употребиѣхъ нѣколко минути преди за тойзи немаловаженъ предметъ макаръ на кѣсо.

Преди да са открие сагашиа-та книга, која-то са прави отъ дриимъ, челоуѣци-ти писали на различни материи. Първо и първо книгѣхъ правили отъ іедно блатисто растение: *cyperus papyrus*; него разриазовали на тънки листенца и свѣтиѣхъ ги склѣювали; та на тѣхъ писали. Но за цѣлый свѣтъ това растение, коие са намирало въ Египетъ, могло ли да бѣде достаточнѣхъ? Отъ другѣхъ стѣриѣхъ, колко врѣме трѣбовало да са употреби? колко неудобства трѣбовало да са срѣщнатъ, за да са направи отъ това растение книга. та че тогава чакъ да са пише? Но и само-то писаніе на такауѣхъ книгѣхъ отнимало твърдѣ много врѣме, за что-то трѣбовало да са пише исполека; бързо не было възможно. Книга отъ подобни материалы не бива гладка, та това бѣрка. По свѣтиѣхъ начепали да пишатъ на кожи, кои-то най добръ са приготвювали въ Пергамъ у Малѣ Азиѣхъ и заради това са наричали *пергаментѣхъ*. И тойзи родъ книга представлява всички-ты онѣзи неудобства, кои-то има и книга-та отъ *papyrus*. Въ край-тъ на първый вѣкъ слѣдъ Р. Хр. Кытайци начепали да правятъ книгѣхъ отъ конринѣхъ. Отъ такѣхъ материалъ, кой-то іе на рѣдко и заради това іе скѣпъ, може ли да са направи книгѣхъ достаточнѣхъ за свѣтъ-тъ. Така іе о-

чевидна несполука-та, что не трѣбова и да са говори. Въ 2-рый и 3-тый вѣкъ наченали да ѣ правѣтъ отъ корж на дръвета; въ 10-тый Испанскы-ты Араби намыслили да ѣ правѣтъ отъ памукъ. Съ такавъ книгъ, коиа-то са правѣла само въ Испаниѣ, са ползовала цѣла Европа. Такава книга отъ тойзи и други материалы была много скъпа, а пакъ книга написана не была и за доближаване; тя са продавала по цѣнѣ немовѣрно голѣмъ. Такавъ книгъ можалъ да купи само рѣдкый богатый человекъ, нѣкой счастливецъ. Громадно-то болшинство отъ человекство-то было лишено отъ всѣхъ възможность да има нѣкоѣ книжкы, и заради това повыше-то не можало да са научи макаръ да чете. — да и не намирало това за потрѣбно. Но ето въ 1320 г. Испанскы-ти Араби изнамерили срѣдство да правѣтъ книгъ отъ дрипы — материалъ твърдѣ вѣтени. Отъ тука това искусство са распространило по цѣлѣ Европѣ, и въ сегашно врѣме са докараю до високо и разнообразно съвършенство. Сега за сега английскы-ты фабрики за правене книгъ сѣ най добры. Искытовать са да ѣ правѣтъ и отъ сламъ, конривъ и проч., но не сѣ стигнали още до изгодный результатъ. Само-то правене книгъ става така: парцали-ти са сортирывать, нарѣзвать са, сѣтиѣ са провѣвать и изливать, подиръ това гы смѣлять и избѣлавать; такъ масса са влива въ формы, отъ кон-то излѣзывать вече листове отъ книгъ, кон-то проклеювать, сушѣть, нарѣзывать, изравнявать гы подѣ прессы (тисакъ) и напоследкъ гы пускать въ проданѣ. Така книга са оказала особенно удобна за скоронисѣ и при това, като составенна отъ дрипы и парцалы, а не отъ конринъ или памукъ, станала много вѣтена. По тойзи начинъ брой-тъ на ръкописны-ты книги и брой-тъ на читателн-ты са умножилъ, и на просвѣщене-то са отворилъ нѣ свободный нѣтъ за въ народъ-тъ; но особенно исполнскы крачки показало про-

свѣщеніе-то, отъ като са изнамѣрило книгопечатаніе-то сегашно. То съставлява эпохѣ въ исторіи-тъ на цивилизаци-тъ. За него *M. Guizot* казува така: „книгопечатаніе-то, казува той, текеть на толкова декламации, на толкова мѣста общи. Іе до толкова съвършено, что никакво мѣсто, никаква декламация, никога нѣма да му истъщѣтъ достоинство-то и дѣйстви-та.“

Но сегашно-то съвършено книгопечатаніе са понавило само въ половини-тъ на 15-то столѣтіе. До това врѣме н-мало другъ родъ книгопечатаніе. Така Кытайци отъ старо врѣме печатали съ дъски, на кон-то изрѣзовали буквы и слова, ги намазовали съ вапсило и ги отпечатовали на познатѣ-тъ тогава книгѣ. Сѣщо това дѣскопечатаніе около 1400 г. са въвело въ Европѣ и найпърво въ Германиѣ. Съ такыва дѣски за пѣрвый пѣтъ наченали да печататъ карты за игрѣ, кон-то до тогава са рисували съ кысть; послѣ наченали да отпечатоватъ свѣщенны изображеніа и картин-кы, на кон-то нѣмъ написвали имена-та, или излагали на тѣхъ съ писмо прикаскы, описаніа, подписи и друго подобно. Подиръ това дошли на мысль, какво-то и тѣзи писменни прибавленіа да са издѣлбаватъ на дѣски-ты, та да са отпечатоватъ заедно съ изображеніа-та. Отъ тука, разумава са, не было тежко да преминатъ къмъ друго твърдѣ естественно, именно: да изрѣзоватъ на дѣски цѣлы книги, макаръ не голѣмы. Но колко и тука неудобства? Дѣски-ты са запѣсковали, са пестривали и са чюнали, така что твърдѣ на често трѣбовало да са промѣнятъ; при това и само-то печатаніе излизало често печисто. Но това не ѣ всичко. Имало и друго неудобство, именно: за всѣкѣ страници отъ едни писанихъ книгѣ трѣбовало да са издѣлбава особена форма, коиа-то само за онаѣ страницѣ была сгодна, а за друго ничто не ставала, меръ на огънь. При то-

ва, такова дѣскопечатаніе съ свои-ты недостатѣцы можало да бѣде исполнимо само за неголѣмы книжки. А за да са нанечата една голѣма книга, за примѣръ една Библия? Тука насно, что ще трѣбовать хылѣди дѣски, дѣлбаны отъ хылѣди рѣцы, въ много, твърдѣ много врѣме. Да! такова было неудобно печатаніе-то съ дѣски, но до врѣме него употребявали, а особенно въ Холландиѣ. Колко-то до сѣгашино-то книгопечатаніе, несправедливо Холландци-ти са силѣтъ да докажѣтъ, что за изобретатель на това былъ тѣхний-тъ съотечественникъ Лоренцъ Костеръ отъ градъ Харлемъ. Основателный-тъ нѣмскый изслѣдователь Ебертъ доказова, что Лоренцъ правялъ подобны опыты, но само подобны, и оставилъ много произведениа отъ тойзи родъ. При това сами Холландци са признаваѣтъ, что тѣзи произведениа нѣмали никакво влияние врѣхъ науки-ты и литературѣ-тѣ. Лоренцъ само примѣнилъ дѣлбаніе-то на дѣски до рѣдове-ты на буквы-ты, сирѣчь, той изрѣзовалъ рѣдове-ты на дѣски същю така, както и други-ты фигуры, и печаталъ съ тѣхъ иконы на свѣтцы, съ кѣсо описаніе живѣтъ-тѣ имъ, и книжки за употребленіе въ църкви-ты. Но това не малко, — това не составява още книгопечатаніе: за това трѣбовало да са изнамѣрѣтъ *отдѣльны, подвижны буквы, излиты отъ металлическій составъ*. — Вѣнецъ безсмертна славы приближавалъ и бѣрзалъ да коронѣса свой-тъ избраный; — той не безсмертный-тъ **Йоганъ Гуттенбергъ**, кому-то напълно принадлежи таа творческа идея, това гениално изнамѣрваніе — вѣнецъ на всѣкы-ты изнамѣрваніа. Тойзи достопочтенный, вѣчно-памятный гений-мѣжъ **Йоганъ Гуттенбергъ** са родилъ въ 1400 г. въ градъ Магницъ; родители-ти му были отъ благороднѣхъ фамилиѣхъ, тии были патриции — първенци въ градъ-тѣ. Но Гуттенбергъ трѣбовало съ врѣме да почне мѣхный-тъ и горчивый-тъ пѣтъ

на свои-ты единожръбцы — великы изобретатели; той былъ прииждень да бѣга отъ родной-тъ си градъ, кой-то былъ разволнуванъ отъ междоусѣбіа и отъ кой-то сѣ были испѣдильи мнѡзина отъ нѣрвенцы-ты. Гуттенбергъ прибѣгна и са тури на живѣлице въ Страсбургъ въ 1434 г. Тука той съставиць едно сѣдружје, на кое-то му была цѣль-та да доведе въ испѣлненіе нѣкои чудесны, отъ него открыты „искусства и секреты.“ Но и въ тойзи градъ го стигнала бѣла; противъ него са дигнала давина. доста тъмна обаче; дигнали ѿ собственно наслѣдници-ти на одного отъ неговы-ты сѣтрудници. Отъ таѣх давиѣх виждаме, что Гуттенбергъ още около 1440 г. са занимавалъ съ изнаѣрване книгопечатание-то, но что пѣрви-ти негови типографскы опыти му развалили състояние-то, като давали само едни безплодны резултаты. Удивителенъ примѣръ за самоотверженіе, за тѣрпѣніе мѣченическо! Губи състояние, пренася бѣды, несполуки, но цѣльѣх си не оставя: мѣжественно върви къмъ нейно достиженіе. Великій подвигъ на великѣх дущѣх! Нанослѣдѣкъ великій Гуттенбергъ са връща въ отечественный градъ Майнцъ въ 1445 г. безъ да престане да са занимава съ свое-то велико изнаѣрване. Но бѣда! той остана безъ сѣрдства, но не безъ сѣрдце. Мисли, — и намысли да присѣедини до себе паричны-ты сѣрдства на нѣкои отъ свои-ты сѣграждане. И така въ 1450 г. той встѣпиль въ другарство съ *Югана Фуста* или *Фауста*, едний богатъ мастеръ за златны работы, кой-то му доставчавалъ пары. Сега вече работа-та са увѣнчала съ пѣлный желанный успѣхъ. Отъ пѣрво употребявали дръвениы буквы, а на мѣсто печатѣх краскѣх употребявали обыкновенно писменно чернило и сажѣх отъ кандило. Вскоро Гуттенбергъ изнаѣрилъ металлический составъ, отъ кой-то изрѣзовалъ или изливалъ буквы, но той былъ недостаточенъ, като са скоро

истривалъ или пакъ книгъ-тъ пробивалъ. Тойзи недостаткъ са възпълилъ отъ шеговий-тъ помощникъ *Петръ Шефферъ*, кой-то собственно довелъ това искусство до съвършенство, като измислялъ металическъ смѣсъ, коа-то едничка не сгодна за изливане буквы. Тиа не не твърдѣ мѣка, та отъ това не са скоро истрива, нито не твърдѣ остра, и за това не пробива книгъ-тъ. Фаустъ пакъ изнамѣрилъ типографското черпило, но гениална-та мисль за подвижны, отдѣльны буквы напълно принадлежи безсмъртному *Гуттенбергу*. Въ смѣщъ-тъ 1450 г. за пръвъ пакъ наченала да са печата Латинска библиа, коа-то и са свършила около 1456 г.: тиа была първа-та печатна книга. коѣ-то подарилъ на свѣтъ-тъ безсмъртний изобрѣтатель. Свѣтъ са чудялъ, като глѣдалъ на таѣ книгъ, — чудялъ са, какъ не можало да са напише така равно, право, ясно и чисто. Зрители-ти мислили, что тиа была писана съ рѣкъ, за что-то никой не знаалъ още секретъ-тъ на това искусство. Но бѣдный Гуттенбергъ не можалъ да остане въ другарство-то до самыи-тъ край на отпечатване-то таѣ библии. Безсовѣстно корыстолюбивый Фаустъ, като предвиждалъ, каквы печалбы ще са извлекътъ отъ това ново, непознато никому, освѣнитѣхъ троица, искусство, турилъ въ глава-тъ си предосъдителнѣ мисль да са възползова самъ съ него и, преди да почака малко Гуттенберга за пары-ты. кон-то му былъ дълженъ и кон-то той можалъ въ кѣсо врѣме да му възвърне было макаръ съ 200, 300 на сто, изведнажъ му поискалъ пары-ты си, като твърдѣ хубаво знаалъ, что Гуттенбергъ още за тойзи пакъ гы иѣмалъ напълно. И така въ 1455 г. са подигнала голѣма кавга, коа-то скоро са обърнала въ горѣщъ давнѣ измездъ Фауста и Гуттенберга. Теглила са тиа и напоследкъ са свършила съ рѣшение, кое-то удавило врѣхъ великий-тъ изобретатель; — свършила са съ

това, что Гуттенбергъ былъ длъженъ да заплати Фаусту голѣмъ суммъ пары, кои-то обаче не были достаточны за да са испълне длъжна-та сума. Безжалостный, своекорыстный Фаустъ иска всичкѣ-тъ суммъ до парѣ, — съдебно-то рѣшение гласи въ неговъ ползъ, му дава това право. Сжършенный, но не отчаянный, Гуттенбергъ, за да доплати останалѣ-тъ сумм., трѣбовало да са лишъ отъ най мило-то и най скъпо-то заради него; той трѣбовало да устави свое-то изнаѣрване, той длъженъ былъ да даде Фаусту и милѣ-тъ си печатницѣ. Каква страшна изгуба! Какъвъ ужасенъ ударъ! Това негово изнаѣрване, това искусство за ползъ общечеловѣческѣ каквѣ цѣни може да има! Хыльда, миллионъ, биллионъ да речемъ рубли; — малко сѣ. Изнаѣрване, съ кое-то са ползовало цѣло человечество стотнины години, сега са ползова и ще са ползова кой знае колко много стотнины и хыльди години, може ли да има съ-исаенѣ цѣни? Нѣ! то не безцѣнно, — и са даде за цѣни съ-исаенѣ. Каква непредѣлна плата! Трѣбовало челоуѣкъ да влѣзе въ душѣ-тъ му, за да оцѣни важность-тъ и громадность-тъ на такъ изгубъ. И какво става въобще съ челоуѣка, кой-то изгубова най мило-то си на свѣтъ-тъ? Многократно примѣры имаме за това: едни падать въ болѣсть, та умирають безъ време. други полудѣвать, а едни въ отчаяние съ звѣрскѣ свирѣпость турѣжтъ край на животъ-тъ си: бѣсѣжтъ са, колютъ са, тровѣжтъ са... Така постѣивать, но само и само слабы-ты души. Гуттенбергъ не былъ отъ тѣхъ. Вземъ му всичко, останалъ голъ и босъ, останалъ безъ парче хлѣбъ, съ едни думѣ, впадналъ въ най голѣмъ сюрмашинѣ, но душѣ запазлъ богатѣ. При всички-ты неволни и бѣлы, той до крайтъ на животъ-тъ си не са оставилъ отъ заматие-то си съ типографско дѣло. Ясно не, что Гуттенбергъ истегнулъ о-

наѣхъ участь, коѣ-то ꙗко обща почти на вѣнчкы-ты великы мѣхъ: самъ са разоривалъ и пренасѣлѣ неудовольствѣ отъ свои-ты трудове, а съврѣменинцы-ти и потомство-то са ползовали съ шегово-то изнамѣрваніе. На 24. Февруарѣ 1468 г., въ родный-тъ си градъ Манницъ, Гуттенбергъ свѣршилъ свой-тъ достопамятный и многотрудный животъ, безъ да получи, както видѣхмѣ, заслуженнѣ наградъ за свои-ты дълговѣрменны усилѣ. Слѣдъ много години отъ безуспѣшны опыты и слѣдъ разорителны заради шего успѣхы, той ималъ поне утѣшеніе да види, что шегово-то искусство было прието на много мѣста въ Холландиѣ, Германиѣ и Италиѣ, коѣ-то слѣдъ късо врѣмѣ са распространило по цѣлѣ Европѣ, а напоследъкъ и по цѣлой свѣтъ, и безъ никаквы сѣхщественны премѣны останало и до днесъ. До толкова съврѣшенно было изнамѣрваніе-то! Гуттенбергъ оставилъ свѣтъ-тъ, като съзнавалъ, какво велико изнамѣрваніе оставѣ и завѣщава на потомство-то, коѣ-то вѣѣкога ꙗко безпристрастно и повыше признателно, отъ колко-то съврѣменинцы-ти. Въ 1837 г. Гуттенбергу въздигнали въ Манницъ іединъ колосса-ленъ наметникъ, изработенъ отъ Торвалдсена.

И така Фаустъ останалъ самъ да са ползова съ искусство-то типографско; той свѣрзалъ новъ сговоръ съ помощника на Гуттенберга Истра Шѣффера, женилъ го за дѣщерѣ си и съ шего заедно въ 1457 г. напечаталъ Псалтырь-тъ, на кой-то за първъ нѣтъ были показаны и ме-то на типографщика и година-та на изданіе-то. На подирный-тъ листъ на томъ Псалтырь Фаустъ и Шѣфферъ казуватъ, что тии съставили книгъ-тъ безъ помощь на перо, съ художественно изнамѣрваніе тисненіе и печатаніе. По ползованіе-то на Фауста съ това искусство не было за дълго. Той падналъ поразенъ отъ чумѣ въ Парижъ, вѣпъ отъ отечество-то си, въ 1466 г.—двѣ години преди Гут-

тенберга. Отъ първо Фаустъ и Шетферъ са старали да кръжтъ това искусство, но при всичкы-ты имъ старания това было възможно само за късо врѣме. Въ 1462 г. избухнала война между двама претенденты за архиепископство въ Маницъ, при край-тъ на кою-то бѣгали мнозина отъ градъ-тъ; между тѣхъ были калфи типографскы. кон-то са прѣсели по различни страны и на всѣдѣ были приеты съ радъ душъ, като прибѣжици съ полезно знаніе. Така назначени на всѣдѣ да са завеждатъ и размножаватъ типографин, а най много въ Италиѣ, гдѣ-то съ особенъ жаръ са занели съ това ново искусство.

Господа! Изнаѣрване-то на книгопечатане-то принадлежи до брой-тъ на най голѣмы-ты събыти въ свѣтъ-тъ. До 15-тый вѣкъ всички-ти свѣдѣна, всяка-та опытность отъ цѣлы вѣкове, всички-ты науки са запазювали въ рѣкописи, кон-то были малкобройны, и заради това по голѣма-та часть отъ миналый животъ на народы-ты загинала въ забравеніе. Потомци-ти были длѣжны отъ ново да открывать и да научувать онова, кою-то зпавали тѣхни-ти прадѣди, а отъ това просвѣщеніе-то вървѣло исполека, често даже не отивало назадъ. Отъ другъ стѣрижъ, рѣкописи-ты, като са приготвювали исполека, бждали малко и заради това достигали до громадни цѣли, правили просвѣщеніе-то достѣпно само за малцина богаты или учены по профессіѣ, а голѣмо-то множество отъ народы оставало въ невѣжество; заради това въ Срѣдны-ты вѣкове виждаме, что единъ малкъ классъ отъ развиты и обогатены съ познания умствению, безъ образование-то обаче сѣрдечно, налага власть-тъ си врѣхъ цѣлѣ массѣ народниѣ, на кою-то, за распорѣдитель и рѣководитель въ дѣйстви-та ѣ, полага произволъ-тъ си. Цѣлы вѣкове сѣ тѣриѣли подобенъ произволъ, но коѣ не была причина-та? Невѣжес-

ство-то. *Человѣкъ*, казува Іосифъ II-рый. Императоръ Австрийскій, *за что-то ѣ невѣжественнѣ*, *за това ѣ боѣзливѣ*; *а за что-то ѣ боѣзливѣ*, *за това го и притѣснитъ*. Може нѣкой са сомниасова въ тѣзи думы? Не вѣрвамъ. Поне за себе вземамъ смѣлость да заявимъ, что самъ убѣденъ въ тѣхъ до самъ-тъ дѣлбнимъ на думъ-тъ си; до толкова ми са показувать истинны, както теоретически, така и практически. Отъ невѣжество трѣбова да са бѣга, а просвѣщение-то да са пригрѣща.

Книгопечатание-то, *вѣрно*, *бѣрзо* и *за твѣрдѣ малѣкъ цѣнѣ* *прави просвѣщение-то достѣпно за всѣкъло и за цѣлы народы*. *Вѣрно*, — за что-то отъ него изназова едно съчинение или списание подъ прѣглѣдъ на самый-тъ авторъ, или на друго компетентно лице, тогава кога-то рѣкопи-сна-та прѣписка за своѣ-тъ вѣрность са обусловлювала съ качества-та на нѣкой прѣписчикъ, кой-то често да пише само знаахъ и по простотѣ-тъ си правяхъ погрѣшки. или по фудулихъ-тъ си, кога-то ѣ самъ простота, правяхъ намѣренны измѣненія, вставки и уклоненія отъ оригинала. *Бѣрзо*, — за что-то, при лѣсенотѣ-тъ на печатание-то, въ късо вѣрѣе можать да излѣзатъ много хылѣди экземпляри за много хылѣди души, кои-то усѣбно можать да са ползовать съ тѣхъ, за что-то чистота-та и ясность-та на отпечатанно-то произведение дава възможность въ извѣстно вѣрѣе да са прочете повѣе, отъ колко-то бы было възможно по рѣкописи, кои-то никогда не можать да иматъ такъ лѣсеннѣ. *За твѣрдѣ малѣкъ цѣнѣ*, — за что-то при улѣсененно и улѣтененно размножаване книги презъ печать, несравненно много са понизила цѣна-та на печатны-ты книги, така что станало възможно и бѣдный-тъ да има нѣкоѣ потребнѣ шему книгѣ и да са ползова съ нѣмъ, така что *всѣкъ*, въ вѣрѣе свободно отъ занаята си, ако

ще само, може лѣко, съ книжкѣ въ рѣкѣ да са предаде на умствено занатѣ, коѣ-то ѣе толкова же, ако нѣе по-выше, потрѣбно, както и хлѣбъ-тъ. Дѣйстви́тельно, отъ 15-то столѣтіе са почнала широка умствена дѣятелность, коѣ-то дала плодотворны результаты по всѣкы-ты отрасли на чело́вѣческо-то знаніе: по *религыѣ-тъ* — наченали да са унищожавать злоупотребленіа. фанатизмъ, суевѣріа и предрасъдѣци; на тѣхно мѣсто постѣпва разумна вѣра. По *наука-тъ* — са възбудило ново умствено движеніе, основанно на живо изучаваніе классическы-ты литературы и урѣдбы, и на самостоятелно работеніе на мысль-тъ. По *искуства-та* — художници-ти наченали да са освобождавать отъ рабско слѣдованіе оригиналъ-тъ; то са заимѣло съ свободно творчество, коѣ-то ѣе залогъ на напръдѣкъ-тъ. Всѣкы-ти тѣзи успѣхы на чело́вѣческый умъ, всѣкы-ты идеи и мѣйна презъ печать быстро наченали да са предавать отъ едниѣ странѣ въ другѣ; а отъ тойзи промѣиѣ на знаніа, идеи и разнородны мѣйна произлѣзло *общественно мнѣніе*, сирѣчь, новыше или по малко наченали да са образувать общи понатіа на просвѣщенный умъ за правдѣ-тъ и добро-то. — това ѣе онзи великый съдѣ, предѣ кой-то неволно са прекланѣтъ царѣ и подданици, съврѣменици и потомство.

Сега, Господа, като иде да свършиѣ рѣчь-тъ си за *баруть-тъ и книгопечатаніе-то*, не намирамъ друго да кажѣ, освѣиѣ това: блазе на онна, кои-то сѣ са воспользовали съ тѣзи изнамѣрваніа, за что-то днесъ благоденствовать, — много жално за онна, кои-то не са воспользовали съ тѣхъ, за что днесъ нахтижѣтъ подѣ бремъ-тъ на невѣжество-то.

NEC SUTOR ULTRA CREPIDAM!

Подъ това латинско заглавие, на кое-то смисълъ-тъ е: *бо-тушарь-тъ да си остане при калъпъ-тъ*, на българска-тъ че-тиштъ публикѣ отсѣмъ Дунава, на коим-то сѣ достигни за четене политични-ти български вѣстници, што излизѣтъ въ ромѣнски-ти съ-единени кнажества, познато е вече стихотворение-то на дарови-тий-тъ нашъ поетъ Г-на Д. Великына, помѣстено въ 31 и 32 бр. отъ вѣстникъ „Народность“. Не ни е цѣль-та тукъ да правимъ сега критиченъ разборъ връху твореши-та на нашия поетъ, познати до сега въ печать-тъ, какъ-то ромѣнски тѣй и български, кои-то въ наши-ти очи сѣ отъ голѣмъ цѣнѣ, служантинъ въ сѣмъ-то врѣме като явенъ залогъ за утѣшително учакване за наирѣдъ много прѣ-красни твореши по тоа родъ — най високий-тъ даръ небесенъ. кои-то, слѣдваме, могатъ да излѣзѣтъ изъ подъ масторско-то перо на Г-на Великына, толкось по вече, че ний Българи-ти не сме и-мали още поетъ въ собственъ смисълъ отъ дума-тъ. Редакция на „Общинъ-тъ Трудъ“, можемъ исповѣда това чистосърдечно, смѣта са за твърдъ честитъ, като придобѣ вече постояненъ сътрудникъ по от-дѣлъ-тъ на поезиѣ-тъ Г-на Великына, и че дору при само-то по-наиване на списание-то ни, въ прѣвъ-тъ му книжка, удостоихме са да помѣтимъ прѣкрасно-то негово стихотворение: „мысли връхъ женитѣ-тъ“, познато вече на наши-ти четелици; ний дору про-гласяваме, въ той-зи случай, че подобни поетични твореши, по на-ше-то мнѣне, служатъ като украшение на списание-то ни. Сичко, кое-то ний искаме тукъ да кажемъ, то е, че Редакция-та толко по на драго сърдце отпечатва въ вторѣ-тъ книжка отъ издане-то еи стихотворение-то Г-на Великыново, помѣстено, какъ-то поме-нахме, въ вѣсти. „Народность“, че то става дору съ желание-то на самий-тъ авторъ-поетъ, тѣй какъ-то сѣ възжили, при прѣво-то му обнародване, икон печатни погрѣшки и са отпечата въ два отѣж-сѣка (види са, споредъ голѣминѣ-тъ на стихотворение-то отъ еднакъ странѣ, а пакъ гѣсний-тъ обемъ на вѣсти. „Народность“ отъ друга) — обстоятелство неблагоприятно за подобенъ родъ твореши; по-рали што и са съобщи на Редакция-тъ самий-тъ ракописъ-ори-гиналъ заедно съ ново едно стихотворение: „една отломка отъ че-ловѣческо-то сърдце“, кои-то и двѣ-тъ помѣстиме съ голѣмо бла-годарение въ тѣмъ вторѣ книжка отъ наше-то поврѣженно списание. При това, споредъ распорѣждане-то на самий-тъ авторъ, заглавие-то на прѣво-то стихотворение-баснѣ са поизмѣни малко, а именно:

Sutor non ultra crepidam.

SUTOR NON ULTRA CREPIDAM!

„Γνώθι σαυτόν.“

Талесъ, старогръцки философъ.

I.

На мышкы-тѣ царь-тѣ, славный-тѣ Грызанъ,
Царь хитъръ и уменъ и грызачъ избранъ,
Единъ день съ своимъ-тѣ любимъ царницѣ, —
Мышкѣ гърделивъ и същѣ лисицѣ, —
Слѣдъ като направи семейственъ свѣтъ:
— „Ты, царице, ѿ каза, знаешъ, че въ тосъ свѣтъ
Мышкы-тѣ ще имѣтъ бѣдущность голѣмъ;
За това, навѣрно, съмнение нѣма,
Защо-то е явно, че нашій-тѣ родъ
Е най многочисленъ на тосъ свѣтъ народъ;
Иъ, ты знаешъ яще, царице любима,
Каква борба вѣчна и умраза има
Между насъ, горкы-тѣ, и клеты-тѣ коткы,
Злы за насъ кръвицы, нѣ съ хора-та кроткы...
Знаешъ, каквы мѣкы теглимъ ный отъ тѣхъ,
Колко неспокойно и съсъ какъвъ страхъ
Живѣемъ ный вѣчно, искрпн въ подземны
Скривалища, въ дупкы отъ ядъ-тѣ по тъмны,
Тѣй, що-то на рѣдко, отъ тосъ страхъ проклетъ,
Виждаме въ очи си спяще и бѣлъ свѣтъ...“

— „Ахъ! — му отговаря царица-та съ плачъ,
 Много е умразно да си живѣй въ мръчъ,
 А най-паче деемъ Да, Грызана, да,
 Туй за насъ, на вѣрно, е страшна бѣда!
 Да сме принудени — ты, царь, — азъ, царица, —
 Да живѣемъ въ дупки, кат' робы въ тъмницѣ!
 Да трениримъ подлю, щомъ чуемъ, че мечи
 Проклета-та котка, що въ всичко ни пречи . . .
 О! това е низость, — прибави тя съ тонъ, —
 За наший-тъ жезлъ, за наший-тъ тронъ!“

— „Знакъ, — отговаря ѝ мъдрий-тъ Грызана; —
 Изъ, незнайши, царице, какъвъ хитъръ планъ
 Скропихъ азъ: чрезъ него ний вече, *нишамъ!*
 Ще отбѣгнемъ, вѣрвамъ, и низость и страхъ . . .“

— „Що думашъ?! За Бога! кажи ми, Грызана,
 Какъвъ ти е планъ-тъ и какъ ще да стане,
 Кажи ми по скоро, любезна душа,
 Защо-то съмъ, знаешъ, кат' всека жена,
 Съвсѣмъ любовитна,“ — царица-та казва,
 И женскѣ-тъ слабостъ довольно показва.

— „Планъ-тъ ми, царице, — отговори пакъ
 Царь-тъ, — ще ни гуди мышки-тъ на кракъ.
 Ето що намыслихъ: за наший-тъ тронъ
 Ний мъжски наслѣдникъ иѣмаме; въ поконъ
 Нужно е една-та отъ наши-тъ мамы,
 Отъ наши-тъ красны, млы дѣщери,
 Съ какъж да е жертвъ отъ нашия странъ, —
 Да стане безъ друго законна жена.
 Законна супруга на ясный-тъ сынъ
 На ясно-то слънце: съ тосъ хитъръ начинъ,
 Кат' вече ся, царице, единъ пакъ сродимъ
 Съ слънце-то, тогава ний вече ще си спимъ

Безгрижно, защо-то на нашій-тъ тронъ
 Ще бжде наследникъ и царь по законъ
 Сыиъ-тъ на върховиѣ владѣющъ силѣ:
 Тогава, о! пѣка и като камилъ
 Да бжде голѣма котка-та проклета.
 Тя не ще да смѣе на нашѣ-тъ светѣ
 Личность никакъ вече да ся докачи:
 За тосъ планъ, царице, какво казвашъ ты?“

— „Добъръ, прѣвѣсходенъ и много е важенъ
 Планъ-тъ ти, — извика царица-та съ снаженъ
 И душевенъ трѣскъ; — о! колко си уменъ,
 Честити царю! пѣма по разуменъ
 На свѣтъ-тъ отъ тебе другъ царь... О! какъ
 Въ дуиѣ-тъ си радость осѣщамъ сега!
 Съ твой-тъ планъ искусенъ ты ще ни избавишь
 Отъ бѣды, и много добро ще направишь
 На нашій-тъ бѣденъ, безброенъ народъ:
 Ще бждешъ спаситель на нашій-тъ родъ!
 Да живѣешъ, царю, славный мой мъжъ!
 Гледай сега само по скоро веднѣжъ
 Да положишь въ дѣло хитрый-тъ твой планъ,
 И ще обезсмъртишь име-то Грызани!“

II.

Безъ да губи врѣме, царь-тъ, *бирѣ-бирденъ*,
 Проважда звѣнично, на вторий-тъ денъ,
 Най важны-ты трима неговы министри,
 Хитры дипломаты съ умъ и главы быстры, —
 Три избрани мышкы хранены съсъ лой, —
 При ясно-то слѣнце проважда ги той,

За да го придумѣтъ съ сладкѣ хитрѣ рѣчь,
 И, правѣтъ що правѣтъ, да го склонѣтъ вещь
 Да вѣнчѣй сына си и да го здоми
 Съ едиѣ отъ добры-тѣ неговы момы...

III.

Шомъ пристигвѣтъ три-ти Грызанови умни
 И вѣрни посолци, министри разумни,
 При ясно-то слѣнце, — навеждѣтъ главы-тѣ,
 Клапѣтъ му ся сложно, отварѣтъ устны-тѣ,
 И казвѣтъ му съ скромѣнъ и умилѣнъ гласъ:

— „Слѣнце, ясно слѣнце, ный идеѣ при Васѣ
 Звъниѣ отъ странѣ-тѣ на нашѣй-тѣ царѣ
 Грызанѣ, самодѣржеѣ и самѣ господарѣ
 На всѣкы-тѣ мышкы отъ всѣкый-тѣ свѣтъ:
 Той има пѣколко, красны като цвѣтъ,
 Умны кат' зѣми-тѣ, кроткы като птиѣ,
 Дѣщери: на рѣдко такыва дѣвиѣ;
 Учены сѣ много, пакѣ и даровиты:
 Скачѣтъ като зайѣ, пѣхѣтъ кат' щурѣ-ты;
 Съ едно слово, слѣнце, пѣлны сѣ съ добры
 Качества тѣсь наши царскы дѣщери.
 Царѣ-тѣ ни обачѣ, като знаѣ, че пѣма
 Отъ вашѣ-тѣ силѣ друга по голѣма, —
 Защо-то ты, слѣнце, цѣлѣ свѣтъ освѣтявашъ,
 Топлиѣ и свѣтлостъ на цѣлѣ свѣтъ ты давашъ, —
 Счита за достоѣнъ да му стане зѣтъ
 (Дни-ти му ще бѣждѣтъ сладкы като медъ)
 Вашѣй-тѣ единѣкъ на майкѣ си сынѣ:
 Склонявашъ ли, слѣнце? казвашъ ли Аминѣ?“

На слънце-то смѣшно това му ся сторн,
И на три-тѣ мышкы тѣй имъ отговори:

— „Желалъ быхъ, послаци. съ царь-тѣ ви Гризана
Пріятель отъ близо и сродникъ да станѣ;
Желалъ быхъ на вѣрно да имамъ снахъ
Едиѣ даровитѣ неговѣ момѣ;
Иъ, има отъ мене друга по голѣма
Сила, прѣдъ коѣ-то сила-та ми нѣма
Най малкѣ-тѣ важность: тась сила по главна,
Е облякъ-тѣ, сила вредъ и всегда явна:
Той, като му скимне, щомъ ся появява,
Яснѣ-тѣ ми свѣтлость завчасъ затымнява.
Той прочее има право, по законъ,
Да стане съюзникъ на вашій-тѣ тронъ,
Да здоми съсъ вашѣ нѣкоѣ прѣкраснѣ
И умнѣ книгивѣ сына си: ужасна
Ще бѣде тогава ваша-та държава:
Идѣте при него, и работа става!“

IV.

При тъмний-тѣ облакъ, царскы задоволци,
Пристигвѣтъ изъ ново вѣрни-ти послаци;
И, като му правѣтъ сѣщи-тѣ хвалбы
За красны-тѣ, умы и кроткы момы
На славный-тѣ чезаръ на всичкы-тѣ мышкы:
— „Облаче, — му казвѣтъ съ лукавы въздышкы, —
Царь-тѣ пи обаче, като знай, че нѣма
Отъ вашѣ-тѣ силѣ друга по голѣма, —
Защо-то прѣдъ тебе слънце-то ся губи:
Зари-тѣ му ясны мрачь-тѣ ти ги скуби, —

Счита за достоеиъ да му стане зетъ
 (Дин-ти му ще бждатъ сладки като медъ)
 Вашій-тъ единчкъ на майкж си сыиъ:
 Облаче, склониванъ? казвашъ ли Амниъ?“

На облъкъ-тъ смѣнно това му си стори,
 И на три-тъ мышкы тѣй имъ отговори:

— „Желалъ быхъ, посолци, съ царь-тъ ви Гризана
 Пріятель отъ близо и сродникъ да станж;
 Желалъ быхъ на вѣрно да имамъ снахъ
 Единъ даровитъ неговж момж;
 Нъ, има отъ мене друга по голѣма
 Сила. прѣдъ коѣ-то сила-та ми нѣма
 Най малкж-тъ важность: тасъ сила по главна,
 Е вѣтръ-тъ, сила вредъ и всегда явна:
 Той, като му скимне, щомъ си появява,
 Мрачно-то ми було завчасъ распялава.
 Той прочее има право, по законъ,
 Да бжде наслѣдникъ на вашій-тъ тронъ,
 Да здомни съсъ вашж нѣкож прѣкраснж
 И умнж кингинж сына си: ужасна
 Ще бжде тогава ваша-та държава:
 Идѣте при него, и работа става!“

V.

При сильный-тъ вѣтръ, царскы задоволци,
 Пристигвахъ изъ поле вѣрни-ти посолци;
 И, като му правихъ слъщи-тъ хвалбы
 За красны-тъ, умны и кроткы момы
 На славный-тъ чезаръ на великы-тъ мышкы:
 — „Вѣтре, — му казвахъ съ лукавы вѣздышкы, —

Царь-тъ ни обаче, като знай, че нѣма
 Отъ вашѣ-тъ силѣ друга по голѣма, —
 Защо-то прѣдъ тебе ся унищожавя
 Облѣкъ-тъ: ты духанѣ, той ся распилява, —
 Счита за достосиѣ да му стане зетъ
 (Дни-ти му ще бѣдѣтъ сладки като медъ)
 Вашій-тъ единчѣкъ на майкѣ си сынъ:
 Вѣтрѣ, склонявашъ? казвашъ ли Амниъ?“

На вѣтрѣ-тъ смѣшно това му ся стори,
 И на три-тъ мышки тѣй имъ отговори:

— „Желалъ быхъ, послонци, съ царь-тъ ви Гризана
 Пріятель отъ близо и сродникъ да станѣ;
 Желалъ быхъ на вѣрно да имамъ снахъ
 Единъ даровитъ неговъ момъ;
 Нѣ, има отъ мене друга по голѣма
 Сила, прѣдъ коѣ-то сила-та ми нѣма
 Най малкѣ-тъ важность: тасъ сила по главна,
 Е *кале-то* сила вредъ и всегда явна:
 То, сръщѣ ми нѣгдѣ щомъ ся появява,
 Спра ми и дѣломъ мя унищожавя.
 То прочее има право, по законъ,
 Да стане съюзникъ на вашій-тъ тронъ.
 Да здоми съсъ вашъ нѣкоѣ прѣкраснѣ
 И умнѣ княгинѣ сына си: ужасна
 Ще бѣде тогава ваша-та държава:
 Идѣте при него, и работа става!“

V I.

При *кале-то* крѣпко, царскы задоволци,
 Пристигнѣхъ най-послѣ вѣрни-ти послонци;

И, като му правѣтъ сѣщи-тѣ хвалбы
 За красны-тѣ, умны и кроткы момы
 На славный-тѣ чезарь на всичкы-тѣ мышкы:
 — „О *кале!* — му казватъ съ лукавы въздышкы. —
 Царь-тѣ ни обаче, като знай, че нѣма
 Отъ вашѣ-тѣ силѣ друга по голѣма, —
 Защо-то ты спирашь и унищожавашъ
 Вътѣрь-тѣ: той духа, ты го завладѣвашъ, —
 Счита за достоенъ да му стане зетъ
 (Дни-ти му ще бѣдѣтъ сладкы като медъ)
 Вашій-тѣ единчѣкъ на майкѣ си сытъ:
 Ты, *кале*, склонявашъ? казвашъ ли Аминъ?“

На *кале-то* смѣшино това му ся сторн,
 И на три-тѣ мышкы тѣй имъ отговори:

— „Жалалъ быхъ, послаци, съ царь-тѣ ви Грызана
 Пріятель отъ близо и сродникъ да станѣ;
 Желалъ быхъ на вѣрно да имамъ снахъ
 Единъ даровитѣ неговѣ момѣ;
 Нѣ, вый сте отъ мене много по голѣма
 Сила; прѣдъ вастъ, мышкы, сила-та ми нѣма
 Най малкѣ-тѣ важность. Зѣби-ти ви, ахъ!
 Какво не съениватъ? Отъ вашій-тѣ страхъ
 Като листъ треперѣ... Вый сте вредомъ вещь,
 За тѣла бездушны, смъртоносенъ мечъ.
 Остри-ти ви зѣби прѣдъ нищо не спирѣтъ:
 Дърво, кокалъ, камѣкъ, въ сичко ся завирѣтъ;
 Желѣзо-то даже, доста якъ металъ,
 Грызѣтъ го кат' нѣкой прѣсенъ кашкавалъ!
 Тѣсь ваши-ти зѣби гробъ-тѣ ми копаѣтъ:
 Като мя нападиѣтъ, тѣй вещь не ся маѣтъ,

И, малко по малко, нѣ все постоянно,
 Като ми загрызѣтъ темель-тъ отъ рано,
 Отъ край до край раны на-вредъ ми отварить,
 До дѣто, най послѣ, съвсѣмъ мя събарѣтъ!
 Мой-тъ сынъ обаче (за да съмъ спокоенъ
 Съ свѣсть-тъ, го казвамъ) *хичъ* не е достоенъ
 За зеть и наслѣдникъ на вашъ царъ Гризана,
 Царъ, отъ подъ земѣ-тъ, до горѣ въ тавапа...
 Сами-ти достойни и дѣломъ добри
 Мѣжи, за тѣсь ваши царскы дѣщери,
 Природно способни за таквѣсь супругы,
 Не могатъ да бѣдѣтъ наистинѣ други
 Освѣтъ измежду ви пакъ нѣкой по личны
 Сынове на нѣкой магнаты отлчны,
 Нѣкой важны мышкы съсъ души юнашкы,
 Съсъ по остры зѣбы, съ по дѣлгы онашкы...
 Таквѣсь мѣжи трѣба за таквѣсь момы:
 Инакъ кой-то прави наopakъ върви....
 Ето, о посолци, мой-тъ отговоръ
 За вашѣй-тъ царскы славолюбивъ дворъ!
 Грызана нѣка бѣде увѣренъ, че нѣма
 Отъ вашѣ-тъ силѣ друга по голѣма
 На тосъ свѣтъ, и нѣка неговы-тъ скрты
 Дѣщери, за мѣжи. — мышкы даровиты, —
 Все, като тѣхъ мышкы, да си изберѣтъ.
 Сега, много здравѣ, и добѣръ ви пакъ!“

VII.

Съсъ радость и гордость, царскы задоволци,
 Врыщѣтъ ся при царъ-тъ върни-ти посолци;
 Подробенъ за всичко рапортъ му прѣдставѣтъ;

Излагать му всечко, всечко му расправятъ;
 Доказатъ му точно, рѣчь по рѣчь почти
 (И мышки-тѣ имать риторы добры),
 Какъ съ ся напълно тѣй вещь убѣдили
 Отъ четырь-тѣхъ *силы и безсилны силы*:
 Слыше, облякъ, вѣтеръ, небесна наставка,
 И послѣ *кале-то*, чѣлѣшка направа, —
 Че въ тосъ свѣтъ, въ кого-то единъ другъ надвива,
 Мышченна-та сила, коя-то разбива
 Кале-то, ты вече, ты е най голѣма:
 — „Отъ неѣ друга по сила кат' нѣма,
 Разумѣвашъ, царю честитый. — казватъ
 Вѣрни-ти послонци, кат' си понамазватъ
 Жобы-ты съ по нѣщо, — разумѣвашъ самъ,
 Че нѣмаме нуждѣ да трепнемъ, тукъ, тамъ,
 По страни-тѣ силы, зетѣве достойны
 За ваши-тѣ царскы дѣщери; спокойни
 За това бждѣте: *зло за да не става*
Триба мышка съ мышкѣ да ся задомява!“

VIII.

Това като чува славный-тѣ Грызаниъ.
 Дава имъ, отъ радость, по единъ кафтанъ
 На три-ты послонцы, неговы министры,
 Хитры дипломаты съ умъ и главы быстры.
 И тутакси сетѣ, безъ да губи вѣме,
 Избира самичькъ отъ свое-то племе
 По главны-тѣ въ сичко и по първенцы-ты,
 И си задомява съсъ тѣхъ дѣщери-тѣ....

IX.

Отъ тогава вече, безъ плачь и въздышкы,
 Малкы и голѣмы, каквы да съ мышки,

Женихъ ся между си, и съсь страненъ родъ
Не смѣшавхъ никакъ тѣхний-тъ народъ.
Сама-та погрѣшка, що Грызаниъ направи,
Е че не калеса (какъ діаволъ забрави!)
Коткъ-тъ на свадбѣ: *свадба-та тогасы*
Щъше вечь да има извънреденъ хасъ!!....

X.

Тьмна ли е много или много ясна? —
Какъ-то и да бѣде, тѣсь моѣ-тъ басни
Кой-то ѣкъ послѣдва и ѣкъ разумѣ.
Може съсь блаженство въ тосъ свѣтъ да живѣ!...

Д. Великыиъ.

Бранла. 25 Маѣя, 1868 г.

ЕДНА ОТЛОМКА

отъ

Человѣческо-то Сърдце.

Единъ мой пріятель, най добрый-тъ даже
Измежду добры-ты, може да ся каже;
Единъ същъ мой Полуксъ, единъ мой Пиладъ,
Даровитъ, възпитанъ, благороденъ младъ;
Единъ отъ оня пріатели рѣдкы,
Кон-то не правятъ вещественны смѣтки
Съ чувства-та; кон-то щастливи ся считатъ
Единъ за другъ братски въ сичко да замижатъ,
Да жертватъ взаимно единъ за другъ все,
Единъ за другъ, въ пуждѣ, даже и да мре,
Като имъ далъ Господъ, въ особны тѣла,
Едно сѣрдце също и същѣ душѣ
Единъ такъвъ, казвамъ, добъръ мой пріятель,
Кой-то за сѣрдце ми вѣчно е вліятель,
Ще ли вѣрва нѣкой, че изведишь той
Станѣ най ужасенъ неприѣтель мой?
Ще ли вѣрва нѣкой, че, душа сурова,
Той излѣ въ душѣ ми гибелнѣ отровѣ?
Ще ли вѣрва нѣкой, че ся благодаря

Да прави душа ми въ огънь да изгаря?
 Ще ли вѣрва нѣкой, че той грѣмогласно
 Ми каза въ очи-тъ: „мразъ тя ужасно!“

Да! азъ чюхъ отъ него тѣсь горчивъ рѣчь!
 И други отъ неѣкъ още по горчивы!...
 Раны-тъ въ сърдце ми сѣ кървавы. живы,
 Отъ катъ заби въ него тосъ отровепъ мечъ!...

Ето, що ще каже челѣшко сърдце!
 Вчерарашно-то цвѣтне, днесъ е тръпъ: боде!
 Вчерашно-то агне, днесъ е вечъ хпена!
 Медъ-тъ става ѳтрова, и рай-тъ Геена!...

И прѣзъ таквисъ фазы сърдце-то минава,
 Нѣ добро-то въ него, добро си остава.
 И знамъ, че въ сърдце-то на мой-тъ пріятель,
Кой-то днесъ мя мрази като неприятель,
 Зла-та часть е облѣкъ, кого-то добра-та
 Распилява скоро, защо-то душа-та
 Е пѣ силна въ него отъ прѣстиѣ-тъ часть,
 И има надъ неѣкъ рѣшителнѣ власть!

Ты, мили мой друже, мене да мя мразишь?!!
 И съ уста си даже самъ да ми го кажешъ!!
 Могъ ли да вѣрвамъ такъвъ поразѣкъ?
 Могъ ли да вѣрвамъ, че си отъ онѣя
 Злополучны хора, що имѣтъ сърдце
 Само за да мразѣтъ, а да любѣтъ нѣ?
 О! нѣ! това само, това азъ не могъ
 Да вѣрвамъ възможно отъ твой-тъ странѣ:

Питай съвѣсть-тѣ си, и кажи, за Бога!
Какво е туй друго освѣтъ лудникъ?

Да, лудина ѿ, брате; има и сърдце-то
Delirium tremens по нѣкой си пѣтъ;
Има и то трѣскъ, бѣдно-то! нѣ гдѣто
Има такъвъ огънь, тамъ чюства-та вѣтъ;
Защо-то сърдца-та, въ кон-то не става
По нѣкой бунтъ силенъ, кой-то да имъ дава
Животъ новъ и новы чюствителны силы,
Тѣ сърдца сѣ мрътвы, тѣ сърдца сѣ гнилы...

Фуртуна-та чисти въздухъ-тъ, воды-тъ;
Фуртуна-та *ergo* е пужна, добра;
Тя, брате, не вриди никакъ паници-тъ,
Тя събаря само славы петища....
Нѣка, между-прочимъ, имаме надеждѣ,
Че твой-та *фуртуна*, моментално зло,
Щомъ направи въ тебе пужикъ-тъ уреждѣ,
Ще има природно слѣдствие добро.

Помрази мя малко — азъ ще го забравя!
Нѣ, тосъ тъменъ облякъ кат' ведикъжъ минѣ:
Сльнице-то, що пынѣ за мен' ся заравя,
Ще изгрѣй изъ ново въ твое-то сърдце!...

Д. Великынтъ.

Браила. 22 Іулія, 1868 г.

ТРИ ДЪВИ-СИРОТИ.

Зора блѣсти на небосклонъ-тъ,
Съ росъ земя-та са пои;
Увита въ ранниъ ризъ красиъ
Природа спи и са хлади.

Спи все на-окол', и високо
Орелъ-тъ дреми надъ гнѣздо,
И тихо въ гробъ-тъ спи дълбоко
Земно-то штасти сиротско.

У гробенъ млъ и хладенъ мраморъ
Три дъви идватъ у зоръ,
И съ тихъ си плачъ и лекъ си говоръ
Разбуждатъ мрътвъ тишинъ.

И една до другъ коленичатъ,
Плетатъ вѣнци, и съсъ съзи
Пръстъ-тъ росятъ и ъж укриватъ,
Гласятъ и кжеятъ си коси:

„Отвали са, пръстъ мопла!

„Распади са, гробъ скованъ!

„И стапи ти, срьдоболна, —

„Събуди са ътъ твой-тъ съи!

„Охъ, чюй гласъ-тъ ни, што та вика.

„О, мила мамо, и съгрѣй

„Душъ ни тжжнъ; съ млинъ ржжъ

„Съзи-тъ нани ти утрий!

„Тегне намъ свѣтъ-тъ безъ тебе,

„Тъмно ѣ слънце въ небеса;

„Люта скръбъ насъ вечъ отравя, —

„Като цвѣтъ сме подъ косъ!

„Охъ, часъ по часъ грози намъ наструкъ
 „И денонощно тиранн;
 „Охъ, лють ѱе, злобенъ: адски правнукъ
 „Приготви нови намъ злини!
 „И ревнивъ ѱе, и ехиденъ:
 „Той на пѣди поштемъ вѣнъ;
 „Хлѣбъ пасмыщенъ нему ѱ свиденъ:
 „Кат' го дава, жърни онъ!
 „Нарѣже л' хлѣбъ — той сочи съ пожъ-тъ
 „И скръца съ зѣби, като песь;
 „И каже л' думъ, кат' че рѣже, —
 „Върлува страшно клети бѣсъ!
 „Единчка думъ пи продумаѱ,
 „Съ умилень погледъ насъ гледи;
 „Речи — и наструкъ-тъ сумнасаѱ,
 „Да и' нѣ той толкосъ тиранн!
 „Отвали са, прѣстъ могила!
 „Распади са, гробъ скованъ!
 „И излѣзь ти, срьдоболна,
 „Събуди са бѣтъ твой-тъ сънъ!
 Нъ спи природа тихо, сладко, —
 Зора-та въ небо 'се блѣсти;
 А безотвѣтно горко, жалко
 Тамъ три-тъ плачѣтъ сироти.
 Ехъ! спи прахъ-тъ, не чюва: хладни,
 Могили сънъ го ледени;
 Прѣстъ-та тежи на грѣди тѣжни —
 И спи злочеста-та и гниѱ!
 И спѣтъ на-окол' неразбудно
 Единиъ до други мрътъвци;
 Самъ тукъ-тамъ-е между имъ шумно
 Чюлижтъ рѣзви-ти врабци.

Велко.

ВЪ ПАМЕТЬ ПОКОЙНОМУ I. С.

Отъ младость до старость въпроси. рѣшена
Тревожѣтъ животъ—тъ чѣвъшки;
Отъ младость до старость мечти и стрѣлена,
Безсмыслица, страсти глупешки....

Стига, чѣвъче!

Засни, о душѣ, спокой са!

Отегнаъ вѣчь тѣло—то въ мажи и стражи.
Насити са съ мірски позитѣвки:
Зима—та налѣгнѣ, погнѣвѣтъ падѣжи:
Напрасно и късно не веки!

Стига, чѣвъче!

Засни, о душѣ, спокой са!

Студено ѣ на—окол' и мракъ неприятенъ,
Челѣ ти отъ потъ са облѣло,
Глава ти не сива отъ скрешъ—тъ омразенъ,
Сърдце ти са ѣ вѣчь влѣденило.

Стига, чѣвъче!

Засни, о душѣ, спокой са!

Въспри са, философе, труженикъ вѣченъ:
Задача—та ѣ трудна, несбѣдна;
Махнѣ по добръ размишлена—та празни, —
Часъ—тъ приближава, вѣчь мръкнѣ.

Стига, чѣвъче!

Засни, о душѣ, спокой са!

Нѣ тебѣ ѿ остаѣло свѣтъ-тъ да ѡправяшь,
 Да врышташь години-тъ златни;
 И съ съзи горчиви тѣ л' нте излѣкувашъ
 Дѣлоки му гнусави рани?!

Стига, чѣвѣче!

Заспи, о душѣ, спокой са!

Подъ кръстѣ-тъ могиленъ ѿ край-тъ на 'сичко,
 Подъ него са струпвѣтъ редовно:
 Богатство, свобода и штастѣ чловѣшко,
 Подъ него ѿ рѣшенѣ тревожно.

Стига, чѣвѣче!

Заспи, о душѣ, спокой са!

Врѣмѣ ѿ, звонѣ-тъ вѣчь дрынѣ нареченѣ;
 Минута папрѣдѣ нл' подирѣ —
 'Се толкосѣ: побръзай подѣ камѣкъ надгробенѣ,
 Главѣ си склони и въ мирѣ

речи:

Стига, чѣвѣче!

Заспи, о душѣ, спокой са!

Велко.

27 Јануар. 1867 г.

ПЪСНА АНАКРЕОНИЧНА.

Иованъ, дай пиво!
Момци, въ разговоръ,
Доръ сърдце не живо,
Душа на просторъ!

Пиво и пѣсни!
Вънъ любовмѣрие,
Чари чудесни,
Умовъзмѣтие!

Сърдце желае,
А духъ-тъ тръпти;
Младость насъ бае
И сила цѣвти:

Пиво да слѣне
Мгновененъ поривъ;
Всѣкъ нѣка мѣне
И пий безпрѣривъ!

Мечти — младецу,
Резонъ — мѣдрецу,
Лаври — пѣвецу,
Тръше — глупецу!

Животъ-тъ ни ѣ врѣдилъ
Цѣтна да беремъ, —
Той насъ не надѣлилъ
Въ свободѣ да мремъ!

Пийте, нъ знайте
Да пазите цѣль:
Да н' са омайте
До краенъ прѣдѣлъ!

Иованъ! ѣшт' пиво...
Момци, въ разговоръ,
Доръ сърдце не живо,
Душа на просторъ!

Велко.

ДѢ Й РОДЪ-ТЪ МИ?

Подражаніе на Чешскѣ-тѣ пѣснь:

Kde domov můj?

I.

ДѢ Й РОДЪ-ТЪ МИ? (2)

Срѣбробистъръ лѣй са Дунавъ,
Гроздъ расте въ лозя-та хубавъ,
И Балканъ-тъ тѣрделивъ —
Рай-земя за кой-то й живъ:

Тя земя е много красна —
Българско е родъ-тъ ми! (2)

II.

ДѢ Й РОДЪ-ТЪ МИ? (2)

Тамъ пстича й лѣй Марица
Срѣбронѣниж-тъ с' водницъ,
Вредъ за драгостъ цвѣтъ цвѣти,
Рай-блаженство намъ вѣсти:

Тя земя е съ хубостъ пълна —
Българско е родъ-тъ ми! (2)

III.

ДѢ Й РОДЪ-ТЪ МИ? (2)

Знайшь ли пѣйдѣ да царува,
Честъ и правда да богува,
Мисль насѣ — й за напѣдъ....
Дарба сочи са отъ вредъ:

Българско-то племе й славно —
Въ **Българинъ** й родъ-тъ ми! (2)

БА И Л К И.

(Отъ Сборникъ-тъ на Ц. Генчева. Слушани отъ Великъ Димовицъ Гошева въ Карагачъ).

1. Баеніе за уроки.

Баба-та растрива на болия-тъ, урчасалия-тъ, чело-то, слъни-тъ очи съ съ слюнки и мърри си така:

„Бѣла, бѣла птица по синие небе хвърка; въ уста носи бѣло мѣко, бѣло мѣко каша, по бѣло камъне са прѣска: да са прѣснѣтъ тѣа уроки, да са прѣснѣтъ тѣа почюди, като пѣиѣ по море, като дѣждь по поле, като вѣтъръ по горѣ: да идѣтъ въ пусто горіе Тилилейско, дѣто штеркъ не мѣти, лѣстовица не пѣе, дѣто куче не лае.“

„Трѣгнѣлъ ми е почюденъ старецъ въ почюдиѣ горѣ съ почюдиѣ брадиѣ: насѣкѣлъ почюдно коле и почюдно нѣртне; заградилъ почюдиѣ кошарѣ. — вкаралъ почюдно стадо, издонилъ почюдно мѣко, поденрилъ почюдно сирене; отишелъ на почюденъ назарѣ, че са испровикиѣлъ: „Ала-ла-ла-ла! Ала-ла-ла-ла почюдно сирене!“ Кой-то чюлъ — оглуниѣлъ, кой-то видѣлъ — ослѣпиѣлъ, кой-то фѣлъ — онѣмѣлъ.“

„Ако бѣдѣтъ (сир. тѣа уроки) отъ момѣ — да ѣ у-лѣти руса-та коса, ако бѣде отъ женѣ — да ѣ падне лѣва-та гърда: да са прѣснѣтъ като пѣиѣ по море, като дѣждь по поле, като вѣтъръ по горѣ, — да идѣтъ въ пусто горіе Тилилейско, дѣто штеркъ не мѣти, лѣстовица не пѣе, дѣто куче не лае.“

2. Баеніе за ерменлиасало.

Ерменлиасало са казва. кога-то родителка-та, подиръ раждане-то си, пада въ несвѣсть, и земжтъ да ѝ са гърчжтъ рѣцѣ-гѣ, крака-та и други-ти чланове отъ тѣло-то. Бабинко-то баеніе, като ерѣдство за исцѣряване, състои въ това:

„Тръгнжли сж деветь сестри Ерменки: първа — куца, втора — слѣпа, трена — пѣма, четвърта — глуха, пета — зѣбата, шеста — носата, седма — гърбата, осма — кривоврата, девета — кривоуста: тръгнжли прѣзъ водж студенж, прѣзъ горж зеленж, прѣзъ поле широко; та прѣтиснжли Стоянаж (име-то на болиж-тж са казва, какъ-то не). Стояна вика и клика. Турили ѝ мрѣморентъ камъкъ на гърди; очи ѝ размжгли, уста ѝ раскривили, уши ѝ заглушили, крака ѝ искривили, рѣцѣ ѝ извили. . . . Тичайте, да тичаме, злини да прѣснемѣ: да иджтъ въ пусто горіе Тилилейско. дѣто пѣтелъ не пѣе, дѣто птица не цвърти, дѣто огънь не гори, дѣто челѣкъ не върви: да са прѣснжтъ по черно море, по бѣло море при сестри-тѣ си*) — Вихри и Вихрушки, Диви, Самовидиен.“

*) Тутъ подъ име деветь сестри Ерменки читатель-тъ трѣбва да разумѣва собственно деветь сестри богини — *урисници* или *урьчници*, наречени вече въ край-тъ на баеніе-то: *Вихри и Вихрушки, Диви, Самовидиен*, за кои-то народъ-тъ разказва, че тѣ владѣжтъ надъ родителж-тж, догдѣ да са крѣпна дѣте-то, и го уричжтъ, какво ште прѣмине прѣзъ животъ-тъ си. Казважтъ, че у старо врѣме са чювало, какъ уричали дѣца-та. Урисници-тѣ, като са разсърджтъ, зѣхжтважтъ родителж-тж.

3. Баеніе за страници.

Страници, списици или гълки са казвѣтъ слѣзи-тъ подѣ челюсти-тъ. Кога по нѣкой пѣтъ челѣкъ син па кри-во или ги простудил, тѣ са надувѣтъ и по нѣкога го заду-швѣтъ. Баба-та, като ги растрива, бае си така:

„Трима брата *) страници пасѣтъ: първий-тъ — нѣмъ, вторий-тъ — глухъ, третий-тъ слѣпъ; додѣ нѣмъ продума, додѣ глухъ прочоюе, додѣ слѣпъ прогледа — влѣкъ стра-ници занесе.“

4. Баеніе за червенж-тъ или урбалець.

Червена-та или урбалець са казва на онѣжъ болѣсть, кога-то излѣзва на лице-то на хора-та въ червенъ отикъ, безъ да пушта върхъ, като други пѣлки. Бабишко-то бае-ше, при лѣкуване-то имъ, ъе слѣдине-то:

„Тръгнѣла ми ъе златѣ червена съсъ злати пиленца, съ злати крила, съсъ злати крачка: съсъ крила го (спр. ур-балець-тъ) мела, съ крака го гребла; та го измела, та го изгребла, че са очистиѣ, като чисто сребро: да иде въ пу-сто горѣ Тилилейско.“

„Червенушо, брожденушо! **) Што са червенѣишь, ка-то курвѣ на пазаръ? Червенуша кѣнитѣ заградѣла: какъ-то ъе добро утро — тѣй да ъе добрувашъ, какъ-то ъе до-бъръ вечеръ — тѣй да ъе замръкнешъ; червенушо! огънь та изгори, ***) неселъ тя развѣ, вѣтъръ разнесе въ пусто го-рѣ Тилилейско. дѣто неселъ не пѣе, дѣто птица не цвър-ти, дѣто огънь не гори, дѣто челѣкъ не върви.“

*) Подѣ имѣ трима брата пакъ трѣбва да са разумѣва печисти духове — злини.

**) Тукъ са пакъ разумѣва червенж-тъ за богины.

***) *Огънь та изгори, неселъ та развѣ* са казва, зашто-то ѣ обнѣлѣтъ; налагаѣтъ на лице-то ѣдинъ червенъ парцалъ или червенъ понасъ, и, като запалѣтъ малко кѣличниѣ, кѣдѣтъ надѣ лице-то, дѣ-то ъе болка-та покрита, а подиръ съ прѣгорѣлж-тъ кѣличниѣ об-нариѣтъ отикъ-тъ и го носивѣтъ съ неселъ-тъ.

5. Баеніе за завиваніе пѣпъ.

Зимѣтъ єдинѣ масурѣ єдинѣ пѣдѣ дѣлѣтъ. отдолу го затуляѣтъ съ тѣсто и наливѣтъ въ него до половинѣ-тѣ оцетъ; дѣно-го му турѣтъ въ жарѣ-тѣ и пуштѣтъ въ него съ два прѣста соль така: най напѣдѣ съ голѣмий-тѣ прѣстъ и кутле-то, второй-тѣ пѣтъ — пѣкъ съ голѣмий-тѣ и другий-тѣ до кутле-то, третій-тѣ пѣтъ — пѣкъ съ голѣмий-тѣ и срѣдний-тѣ, четвертій-тѣ — съ показаникъ-тѣ вече, пѣ 'се съ помонѣ-тѣ на голѣмий-тѣ, сир. четири пѣ-тна съ четири-тѣ прѣсти, зєти сѣкой єдинѣ отъ тѣхъ отдѣлно съ голѣмий-тѣ прѣстъ, пуштѣтъ соль въ масурѣ-тѣ. Масурѣ-тѣ като са нагорєнни, зємѣ да ври въ него оцетѣ-тѣ и соль-та, при што изливѣтъ тѣмъ жидкостъ въ єдинѣ чашѣ. Тоѣ сѣшти процесѣ са повтарѣ три пѣти, догдѣ са излѣѣтъ сир., по такѣвъ начинѣ, три масури жидкостъ отъ оцетъ сѣсѣєтъ съ соль въ чашѣ-тѣ. Той-зи усолєнѣ оцетъ са даѣ за питіє на оногова, кому-то єє развѣтъ пѣпѣ-тѣ. Болний-тѣ може да бѣде и въ друго сєло, пѣ като му завивѣтъ пѣпѣ-тѣ, по показаний-тѣ по горѣ начинѣ, уздравюѣа. При пуштанє-то въ масурѣ-тѣ соль въ три-тѣ реда говорѣтъ са слѣднѣ-тѣ бапѣки:

Въ прѣвний-тѣ редѣ:

„Какъ-то вѣє пѣчка гѣздо въ горѣ-тѣ, тѣй да му са завѣє пѣпѣ-тѣ.“

Въ втори редѣ:

„Какъ-то са свѣѣа и извѣѣа зѣмѣа въ граднѣмъ, тѣй да му са завѣє пѣпѣ-тѣ.“

Въ трети редѣ:

„Кога са развѣє дозний-тѣ камѣкъ на водєницѣ-тѣ и пѣприца-та на водєницѣ-тѣ, тогаѣа да му са развѣє пѣпѣ-тѣ.“

НАРОДНА ПРИКАСКА

3 А

СЪТВОРЕНИЕТО НА СВѢТЪТЪ.

(Отъ сборникъ-тъ на С. Т...и. Служана отъ Дюлменскій-тъ колонистъ
Дени на сурвакъ-день 1868 г.)

Испървентъ земя и хора пѣмало. На 'сѣкѣдѣ бѣло вода. Имало само Господь и дяволъ, кои-то живѣли тогава на-едно.

Единъ пѣтъ Господь рекътъ дяволу: „хайд' да направимъ земь и хора.“

„Да направимъ, отговорилъ дяволъ-тъ. ами отъ дѣ да земемъ прѣсть?“

„Подъ водѣ-тъ има прѣсть, рекътъ Господь на дяволъ-тъ, — влѣзь та извади малко.“

„Добрѣ“ — отговорилъ дяволъ-тъ.

„Прѣди да са пуснешъ ама, казалъ Господь дяволу, кажи: *сѣ божь силѣ и сѣ моѣ!* Тогава ти ште стигнешъ дѣно и ште намѣришь прѣсть.“

Дяволъ-тъ са пуснѣлъ, нѣ не рекътъ първо: „сѣ божь силѣ и сѣ моѣ!“, ами: „сѣ моѣ и божь силѣ!“ За това и не стигнѣлъ дѣно. На вторий-тъ пѣтъ пакъ тѣй направилъ и пакъ дѣно не стигнѣлъ. На третий-тъ пѣтъ вече казалъ: „сѣ божь силѣ и сѣ моѣ!“ и тогава стигнѣлъ дѣно, и сѣ покти си закачилъ малко прѣсть.

Немъ прѣсть Господь ѣ турилъ надъ водѣ-тъ и станѣло малко земя.

Дяволъ-тъ, като видѣлъ това, намислилъ хитрость такъвъ: поканилъ Господа да спиктъ, та като заспи Господь, да го бутне въ водѣ-тъ, че да остане самъ той и да се прослави. какво-то той ужъ да се направилъ земѣ-тъ. Господь знаеаъ това, нъ лѣгналъ и се прѣсторилъ, че спи. Тогава дяволъ-тъ става. зима Господна на рѣцѣ и трѣгнува кѣдѣ водѣ-тъ, за да го хвърни; той върви кѣдѣ водѣ-тъ, а земя-та расте. Като не стигналъ водѣ, обърналъ се пакъ на другъ странѣ; нъ пакъ до водѣ-тъ не стигналъ. Тогава се обърналъ и на третѣ странѣ, и, като не стигналъ пакъ водѣ-тъ, турилъ Господна на земѣ-тъ, на лѣгналъ и той. Като посналъ малко, румнѣло му, че останѣла още и четвърта страна; зима Господна и го понася кѣдѣ водѣ-тъ, нъ 'се пакъ не стигналъ до нея.

Тогава дяволъ-тъ разбужда Господа: „Стани, Господи, да благословимъ земѣ-тъ, — вижъ, колко тя пораснѣ, додѣ шна снахме!“

„Кога-то ма тѣ носи на всѣ четыре страни, за да ма хвърлишь въ водѣ-тъ, и направя кръстъ съ мене, азъ благословихъ земѣ-тъ“ — казва Господь.

Дяволъ-тъ се разсърдилъ за това, оставилъ Господна и побѣгналъ отъ него.

Като останѣлъ Господь самичкѣ и като пораснѣла земя-та тѣй много, што-то слънце не може да ѣ покрий, той сътворилъ въ духъ ангели, и проводилъ ангела воина, за да повика дяволъ-тъ, да го попита, какво да стори, за да прѣстане земя-та да расте.

Въ това врѣме дяволъ-тъ сътворилъ козѣ-тъ, и, като идѣлъ при Господна, осѣдалъ пѣрчѣ-тъ, кому-то направилъ юзда отъ прасѣ: отъ тогава и до сега кози-тъ имѣтъ бради.

Ангели-ти, като видѣли дяволъ-тъ да фзди на пѣрчѣ, приемѣли му са. а той се разсърдилъ и върнѣлъ се назадъ.

Господь тосъ-часъ сътвориѣ ичелѣ и казалъ ѣ: „иди скоро, та кацни диаволу на рамо и слушай, какво ште приказва, че доди да ми обадишь.“

Ичела-та отишла, кацнѣла диаволу на рамо, а той приказвалъ: „Ехъ, глупавъ Господь! Не знай да земе единѣ прѣтъ, па да кръстоса на 'сѣ четире страни и да каже: *стига толкова земя!* ами са чюди, какво да прави!“ Ичела-та като чюла това, избрънчала и хвъркижала отъ рамо-то му. Диаволъ-тъ са обърнѣлъ, та ѣ видѣлъ и рекѣлъ: „Да ти ѣде.... онъ-зи, кой-то та испратилъ!“

Като дошла при Господя, ичела-та му обадила, че диаволъ-тъ приказвалъ: „Ехъ, глупавъ Господь! Не знаѣлъ да земе единѣ прѣтъ, па да кръстоса земѣ-тъ на всѣ четире страни и да каже: *стига толкова земя!* ами са чюди, какво да прави!“ — А заради мене, рекла ичела-та, каза: „да ти ѣде.... онъ-зи, кой-то та проводи!“

Господь направилъ това — и земя-та прѣстанѣла да расте, а на ичелѣ-та казалъ: „отъ твой-тъ да пѣма отъ сега нататакъ по сладки!“

Слѣдъ това Господь направилъ отъ калъ челоу, отъ ко-го-то са размножили по земѣ-тъ много хора; и като захванѣли да умирѣтъ, Господь повикалъ диаволъ-тъ и го поканилъ да живѣѣтъ наедно. Диаволъ-тъ са съгласилъ подѣ такѣвъ сговоръ: Живи-ти хора да бѣдѣтъ на Господа, а умрѣли-ти негови. Господь са съгласилъ на това, а за да не умирѣтъ хора-та скоро, направилъ да живѣѣтъ по 200 и 300 години.

Слѣдъ много врѣме, като видѣлъ Господь, че умрѣли-ли станѣли по вече отъ живи-ти, и диаволъ-тъ пма по много хора отъ него, той поискалъ да развали съ него сговоръ-тъ, а не знаѣлъ какъ. Заради това питалъ пѣкои отъ свои-ти хора, като Авраама, Мойсея и Иозуа — питалъ и

ангели-ти, нѣ нѣкой не могълъ да му обади, какъ да развали тосъ сговоръ. Зели да пенитуватъ за това дяволъ-тъ, и ведигънь единъ отъ Господени-ти хора го попиталъ: „Дѣ-ка-то сте направили сговоръ съ Господа, живи-ти хора да съ негови, а умрѣли-ти твой, може ли Господъ развали' тосъ сговоръ?“ — „Самъ Господъ не може, отговорилъ дяволъ-тъ, а неговъ-тъ снѣ може, ако само направи, да му са роди снѣ отъ духъ-тъ му, а нѣ какъ-то са раждатъ и други-ти хора.

Като обадили това на Господа, той зель да мисли: „какъ може, само съ духъ-тъ мой да ми са роди снѣ на земь-тъ прѣдъ сички свѣтъ!“ Мислилъ, мислилъ и не можѣлъ да намисли. Споради това, той самъ единъ пжтъ попиталъ дяволъ-тъ: „какъ могъ да направѣ, да ми са роди снѣ само отъ духъ-тъ ми?“ — „Твърдѣ лесно, отговорилъ му дяволъ-тъ: зели, че направи отъ босилакъ-цвѣте единъ киткъ, тури ѣ въ пазухъ, и да прѣсипишь съ неѣкъ единъ поштъ, като си намислишь, че желаетъ да ти са роди снѣ отъ духъ божии, и, штомъ като станешъ, да ѣкъ проводишь на благочестивъ цѣломъдръ Маринъ, сестръ Йордановъ, за да ѣкъ подуши, и тѣа ште стане непразна.

Господъ направилъ тѣй, какъ-то му казалъ дяволъ-тъ, и проводилъ съ ангела Гавраила босилакъ-тъ киткъ на цѣломъдрениъ-та. Маринъ, кой-то ѣ казалъ: „носиѣ ти отъ Бога дарбъ отъ хубаво цвѣте киткъ; подуши ѣк, че да видишь, какво хубаво мириши!“ Тѣа зела киткъ-тъ и ѣкъ помирисала. Слѣдъ два-три дена Марина станѣла лѣфуена.

Ведигънь трѣгнѣла Марина заедно съ брата си Йордана да иде въ черковъ, и като приближили до черковъ-тъ, Йордану му румѣло, какво ште му са смѣятъ хора-та, като върви съ сестръ си, тѣй като тѣа оште не мога, а не лѣфуена. — и той ѣ казалъ: „почакай, сестро, тукъ малко:

назъ нѣтъ са върнѣ до дома. и сега штѣ додѣ пакѣ.“ Отпнѣль дома, вѣсѣднѣль конѣ-тъ си и зелѣ си сѣлицѣ въ рѣкѣ, на като пристигнѣль до сестрѣ си Маринѣ. мушнѣль ѣ съ сѣлицѣ-тъ падѣ мамѣ-тъ. Тѣа му уловила съ рѣкѣ сѣлицѣ-тъ, измѣкнѣла ѣ изѣ грѣди си и му казала: „почакай, братко, да ти утриѣ сѣлицѣ-тъ. за да не та набѣдѣтъ хора-та, че си ма тѣ мушнѣль.“ — и съ скутѣ-тъ на дрѣхѣ-тъ си ѣ утрила отѣ кърви.

Йорданѣ забѣгнѣль тогава. а отѣ ранѣ-тъ Маринѣ, што са откри надѣ мамѣ-тъ ѣ отѣ сѣлицѣ-тъ на брата ѣ. роди са Исусѣ Христосѣ по духѣ Божи. а Марѣа си останѣ пакѣ цѣломѣдренна.

Като чюль Господѣ, че са родилѣ Исусѣ Христосѣ. порѣчалѣ подирѣ 33 години да го кръстѣтъ.

Йорданѣ забѣгнѣль въ далечни страни, и подирѣ много врѣме, като чюль отѣ хора-та, какво чюдо Божнѣво станѣло съ сестрѣ му Маринѣ, завѣрнѣль са дома и молилѣ сестрѣ си да го проси. Тѣа му казала: „като са познавашѣ, че си сгрѣшилѣ, отрѣжи си рѣкѣ-тъ. съ коѣ-то ма прободѣ, — тогасѣ штѣ та простѣ.“ Той си отрѣзалѣ рѣкѣ-тъ, за това са и посветилѣ.

Исусѣ Христосѣ застъпалѣ мѣсто-то на Бога и казалѣ диаволу: „Азѣ нѣтъ ти отнемѣ умрѣли-ти хора, за да станѣтъ 'снѣчки-ти мой.“ — „Какѣ нѣте ги отнемѣмѣ, отговорилѣ му диаволѣ-тъ, кога-то азѣ имамѣ сговорѣ съ баштѣ ти, живи-ти да сѣ неговѣ, а умрѣли-ти мой.“ — Тѣ имашѣ сговорѣ за това съ баштѣ ми, а нѣ съ мене“ — казалѣ му Исусѣ. — Диаволѣ-тъ нѣмалѣ, какво да стопи — самѣ са излѣгалѣ. И тѣй са развалило вече сѣвѣмѣ другарство-то на Бога съ диаволѣ-тъ, коѣ-то другарство траило по между имѣ восемстотинѣ хилади години отѣ сѣтворенѣ-то на свѣтъ-тъ до раждане-то Исусѣ-Христово.

Като му отнелъ Христосъ умръли-ти хора, диаволъ-тъ тогава подговорилъ пакъ Евреи-ти да не го вѣрватъ въ нищо. Евреи-ти послушали диаволъ-тъ и зели да търсятъ Христа да го убиятъ. Като не могли да го намѣрятъ, защото-то го не познавали, подканили едного отъ негови-ти служители — Юда, да имъ го прѣдаде. Юда имъ казалъ: додѣте едни на кое-си мѣсто съ мене, дѣто ште бѣде и Христосъ, и азъ штъ земъ да черпъ съ вино апостоли-ти заедно съ него, па като доде редъ да го почерпъ него, штъ са искашъ и обърнъ къдѣ васъ: впи ште познаете, че това је Христосъ, — пуснете са та го уловѣте,

Юда прѣдалъ Христа, нъ знаалъ, какво той ште въскрѣсне; за това отишълъ та са обѣсилъ, че като доде Христосъ да избави изъ адъ-тъ мрътви-ти, съ тѣхъ заедно и него да избави. Нъ додѣ Юда са обѣсилъ и отишълъ въ пькло-то, Христосъ въскрѣснълъ и избавилъ умръли-ти изъ него, а Юда не достигнълъ, — и тѣй той си останълъ тамъ въ пькло-то.

ДВА БРАТА-БЛИЗНАКА.

Народна пѣсѣна, записана отъ покойнаго Д. Павова.

Дѣлили сѣ са два брата,
Два брата — до два близнака:
Дѣлили сребро баштино,
Дѣлили злато дѣдово;
Току имъ изъ дѣлъ излѣло
Вранъ конь и росна ливада.
Стоянъ Ивану не дава
Вранъ конь и роснѣ ливадѣ;
Той на женѣ си думаше:
„Либе, Марине, Марине!
Езъ штѣ на лова да идѣ
По Витѣ и по Искара;
Е, тѣ, Марине, да идешъ
По жени по задавиници,
По жени по отровиници, —
Дано ми брата отровинѣ.“
Марина Стояну думаше:
„Болѣ штѣ, либе, да идѣ
И штѣ брата ти отрови.“
Стоянъ соколи помами,
Та си на лова отиде
По Витѣ и по Искара;

Никаква лова не наиде. —
Задало са не синь облакъ,
И въвъ облакъ-тъ суръ орелъ.
Стояиъ соколи отпуснъ,
Та си орелъ-тъ хванъли:
Съ крака му пера скубяхъ,
Съ уста му месо късахъ.
Орелъ-тъ писнъ, заплака;
Като плачеше, викаше:
„Мамо-лѣ, разродила са!
Кога ми не си родила
Милъ братецъ и по мъничкъ,
И по мъничкъ отъ мене,
Да са двама-та отнемемъ!“
Стояиъ соколи помаи,
Че са не назадъ повърнълъ.
Та си у дома отишелъ:
И на Мариъ думаше:
„Либе, Марине. Марине!
Дали ми, либе, направи,
Што-то ти либе заръчахъ?“
Марина Ивану думаше:
„Ези го, либе, направихъ.“
Стояпу жално дожалъ,
Та си извади влашки ножъ,
Влашки ножъ съсъ два остреца:
Та са въ сърдце-то удари!

НАРОДНИ ПЪСНИ

(Отъ сборникъ-тъ на *И. Иванова*).

I.

Кралъ Петъръ и внукъ му Грунчче

или

Кралъ-Петрова-та свадба.

Позгодилъ ми са ѝ кралъ Петъръ
За Пиринъ-попскъ дъщеръ;
Малкъ сж годежъ попили:
Деветъ бѣчѣви испили,
Десетъ — вържъ ракнѣ.
Че са повърнѣ кралъ Петъръ.
Закалесалъ ми ѝ кралъ Петъръ
Педесетъ кола кумове
И шейсетъ кола сватове:
Доръ деветъ села калеса!
Единчкѣ лелѣ въвъ село —
И нежъ не ѣ калесалъ,
Че има деветъ синове
На вино-то виномийци
И на кавѣжъ кавгаджии.
Тежка са свадба подигнѣ
Отъ Петрови-ти дворове.

Най малко сиче Грунчѣ,
 Най малко и най глупаво,
 Най грозно и най омразно. —
 То на майкѣ си думаше:
 „А ми конче-то изведи,
 „Че го хубаво осѣдай,
 „Свадбѣ-тѣ штъ си пристигна.“
 То си конче-то осѣда,
 Че си конче-то въсѣди.
 Свадба-та три дни вървѣла, —
 То ъ до пладниѣ пристигна,
 И на свадбари думаше:
 „Добра ви стига, свадбари!“
 Кралъ Петъръ му отговори:
 „Върни са, грозно, омразно:
 „Свадбѣ-тѣ не ми засрамай!“
 Грунчѣ грозно омразно —
 То си на странѣ вървѣше
 И на долу си гледаше.
 Кога отишли, отишли
 До Пиринѣ-понски дворове,
 Пиринѣ-понѣ порти заключи,
 Съ деветъ ги ключа подключи;
 Сичка са ѣ свадба задрѣла.
 Пиринѣ-понѣ отговаряше:
 „Кой-то дворове прѣскочи,
 „Кой-то порти-тѣ отключи.
 „Той ште кралица да земе.“
 Ниѣдѣ са никой не паѣлъ
 Дворове да си прѣскочи,
 Порти-тѣ да си отключи.
 Грунчѣ грозно, омразно —

То са је, холамъ, пајело
Дворове да си прѣскочи.
Порти-тѣ да си отключи.
Дворове то си прѣскочи
Та порти-тѣ си отключи.
Пиринъ-попъ на вѣнъ излѣзе,
Доръ три кралици изведе
И на Груилча думаше:
„Кой-то кралицѣ познае,
„Той ите кралицѣ да земе.“
Груилчѣ грозно, омразно
Брѣкиѣ си въ коюнъ джобове,
Извади ситенъ маргарецъ,
Та го по земѣхъ посипа
И на Пиринъ-попъ думаше:
„Конато ми је кралица,
„Да са приведе, приведе,
„Ситенъ маргарецъ да сбере;
„И ако не са наведе,
„Ситенъ маргарецъ да сбере,
„Главѣ-тѣ штѣ ѿ отрѣжѣ.“
И кралица са наведе,
Ситенъ маргарецъ събрала,
И той ѣ хванѣ за рѣкѣ,
Че ѣ вуйчу си подаде:
„А на ти, вуйчѣ, кралицѣ, —
„Хубаво да ма познавашъ,
„Че ти кралицѣ измолихъ!“

II.

Царь Костадинъ и два гълѣба.

Завили са два гълѣба
 На царевни равни двори,
 Та са вили мало, много —
 Тѣмъ три дни и три нѣшти;
 Дѣ ги сгледа царь Костадинъ!
 Отговарна царь Костадинъ
 На неговни бързи слуги:
 „Хой ва вазн, триста слуги!
 „Иа идѣте, намѣрѣте,
 „Намѣрѣте триста млади,
 „Триста млади 'се мрѣжари,
 „Да напредѣтъ тѣмъкъ преждѣ,
 „Тѣмъкъ преждѣ копринѣмъ,
 „Да оплетѣтъ ситиѣ мрѣжѣ,
 „Ситиѣ мрѣжѣ копринѣмъ,
 „Да уловѣтъ два гълѣба.“
 Намѣрили триста млади,
 Триста млади 'се мрѣжари,
 Та опрели тѣмъкъ преждѣ,
 Та оплели ситиѣ мрѣжѣ,
 Ситиѣ мрѣжѣ копринѣмъ.
 Примрѣжили земѣ й небе, —
 Не хващали два гълѣба;
 Нѣй кащили два гълѣба
 На царевно лѣво рамо.
 Та йпусили бѣло кпнѣе.
 Отговарна царь Костадинъ
 На неговни бързи слуги:
 „Хой ва вазн, бързи слуги!

„А идѣте, намѣрѣте
 „Триста млади грамотници,
 „Да расчѣтѣтъ бѣло кинжѣ.“
 Намѣрили и прѣчели.

Какъ-то си види, таа пѣснь не е цѣла — недовршена е.

Ред.

III.

Дамѣанъ чорбаджи и снаха му Еленка.

Сѣдижѣлъ е Дамѣанъ чорбаджи
 Да ѣде Дамѣанъ, да пие
 Съ погови деветъ синове,
 Съсѣ деветъ снахи хубави;
 Най малка снаха Еленка
 Не ѣде, холамъ, не пие,
 Нѣй си прѣдъ врата стоѣше,
 Дребни си сълзи ропѣше.
 Дамѣанъ чорбаджи думаше:
 „Еленке, снаха най малка,
 „Най малка и най разумна!
 „Отъ какво не си доволна, —
 „Не ѣдешъ, холамъ, не пишешъ.“
 Еленка дума Дамѣану:
 „Дамѣене, стари свекре-ле!
 „Спошти съмъ чола злѣ думѣ,
 „Злѣ думѣ, като злѣ чюмѣ:
 „Тѣсъ вечеръ, холамъ, ште додѣтъ,
 „Хайдутѣ штѣтъ нѣ багѣнса.“
 Дамѣанъ Еленки думаше:
 „Еленке, снаха най малка,

„Най малка и най разумна!
„Ако хайдутѣ измамишь,
„Да не на, холамъ, бастисѣтъ,
„Колко-то имане имаме
„Наполамъ ште го дѣлимѣ.
Тамамъ си това издума, —
Хайдутѣ на порти додохъ;
Дѣ ги ѣ зачюла Еленка!
Тя си на-вѣлка излѣзе,
Та имъ порти-тѣ отвори,
Че на хайдутѣ думаше:
„Хайдутѣ млади, левени!
„Даманъ чорбаджи погину:
„Днесъ-ка му били тритини;
„Елате, холамъ, вѣвъ кѣшти
„Отъ поменъ-тѣ си хапиѣте.“
Та извади жито медѣно,
И извади гроздѣ чѣрвено,
Че на хайдутѣ думаше:
„Отъ жито-то си хапиѣте.
„Ала отъ гроздѣ-то не дѣйте,
„Че гроздѣ-то ѣ чюмаво.“
Хайдутѣ думѣтъ Еленки:
„Кога ѣ гроздѣ-то чюмаво.
„То ѣ жито-то ѣ чюмаво.“
Тя на-вѣлка излѣзѣхъ
И тя слѣдъ тѣхъ ѣ излѣзла,
Та порти-тѣ си подключи,
Че са назади повѣрижъ,
То на Дамана думаше:
„Дамане, стари свекре-ле,
„Давай имане да дѣлимъ!“

IV.

Калина-Малина.

Похвали са Калина-Малина,
 Че те мома отъ велика рода:
 „Мене момъкъ не мой прѣговори,
 „Прѣговори, при мене да сѣдне, —
 „Камоли ти цвѣтъ да ми земе!“
 Дѣ ѿ зачю змѣй ѿзъ зелепъ горъ:
 Пристори са въ село добъръ юнакъ:
 Той Калини едниъ думъ рече, —
 Калина му полунощъ пристаиъ;
 Повесе ѿ Никола гдиша,
 Повесе ѿ вѣвъ горъ зелениъ, —
 Калина му тихо отговаря:
 „Стой, почакай, Никола гдиша,
 „Стой, почакай, дари да си земъ,
 „Да си даръ зълви и девери.“
 Отговаря Никола гдиша:
 „Върви, върви, Калино-Малино!
 „Твои-ти дари — букови-ти листа.“

V.

Малинъ и Ёнчица.

Имала ѿ мама, имала
 Ёдного сина Малина,
 И друго ѿ мама имала
 Ёдиъ дъщеря Ёнчица:
 Двама ги ѿ мама годила,
 Годила и годежъ пила,

И за свадбѣ са думали:
 Тѣмъ недѣлѣмъ — годежѣ-тъ,
 А до недѣлѣмъ — свадба-та.
 Кога је било недѣла,
 Тежка са ѣ свадба дигиѣла
 Въвѣ Малинови дворове;
 Чакѣ до Ёикини допрѣли:
 Кумови кола — чървени,
 Стари сватове — въ зелени,
 Ёа деверови — морави.
 Кога за буѣмъ ходили,
 Ходили и са вѣриѣли,
 Миѣли горѣ зеленѣ,
 Поѣли поле широко, —
 Видѣли сура ѣлена,
 Че пасе трѣвѣ зеленѣ
 И пиѣ водѣ студенѣ;
 Сичка са свадба сипиѣла
 Сура ѣлена да гониѣтъ,
 Току останѣ, останѣ
 Малинѣ съсъ младѣ невѣстѣ.
 Малинѣ са отѣ конѣ приведе,
 Ёичици иѣнито да каже;
 Остѣръ си ѣатанѣ отвори,
 Ёанѣ въ сѣрдце-то удари.
 Ёанѣ бѣ хитра, прѣхитра:
 Жѣлто си бѣло раздрала,
 Клето си сѣрдце прѣвѣрза
 И са на Бога молаше:
 „Подрѣжѣ ми, Боже, дуниѣ-тѣ
 „До Малинови дворове,
 „Че ми са Малинѣ хвалѣше:

„Да додешъ, Ёнке, да видишь,
 „Къштина-та ми сѣ съ чардаци,
 „Дворове съ ситенъ калдѣрѣмъ,
 „Дувари — мермеръ камъни,
 „Порти-тѣ ми сѣ желѣзни,
 „А клучѣлки-тѣ — сръбѣрни.“

VI.

Индже воєвода и Колче байрактаръ.

Индже си Колчо думаше:
 „Колчѣ-лѣ, башъ-байрактарѣ!
 „Развивай. Колчѣ, байраци,
 „Събирай. Колчѣ, юнаци,
 „Че нте да идемъ, да идемъ
 „Въ голѣмо село Малѣво,
 „Малѣво село Калѣво;
 „Тамъ има, Колчѣ, думбази,
 „Думбази и чорбаджии.
 „И моми носѣтъ панизи:
 „Да си имаше паземемъ, —
 „Кой колко може да носи,
 „Четено и печетено,
 „Мърено и немѣрено.“
 Колчѣ си Инджа послуша:
 Разви си Колчѣ байраци,
 Събра си Колчѣ юнаци,
 Та че ги Индже поведе.
 Вървѣли што сѣ вървѣли.
 Тамамъ прѣзъ село минувѣтъ. —
 Верѣръ село пушка ми пукижъ.

Удари Инджа въ сѣрдце-то.
 Индже си Колчо думаше:
 „Колчѣ-лѣ, башъ-байрактарѣ!
 „Халалъ да ти сѣ юнаци:
 „Води ги, Колчѣ, кѣдѣ штеши.
 „Кѣдѣ штеши, Колчѣ, дѣто штеши;
 „Азъ шгѣ са слобѣ заспѣхъ
 „Въ голѣмо село Малѣво.“

VII.

Николчѣ войвода и Света Недѣла.

Мама Николчо думаше:
 „Николчѣ, синко, Николчѣ!
 „А са остави, остави
 „Отъ този пусти деверликъ,
 „Отъ този пусти хайдутлукъ,
 „Че ми са ѿ вече додѣло
 „Кървави глави да кришъ.“
 Николчѣ мамѣ думаше:
 „Штѣ са оставѣ, оставѣхъ
 „Отъ този пусти деверликъ,
 „Отъ този пусти хайдутлукъ.
 „Знаешъ ли, мамо, повинихъ ли,
 „Кога най напѣжъ трѣгнахъме
 „На този пусти хайдутлукъ?
 „Ази имъ станѣхъ войвода,
 „Черкови да обираме;
 „Най напѣдъ черк'ви отключихъ, —
 „Срѣдъ черкови-тѣ сѣиджѣци.....
 „Ази го смѣтихъ алѣши:

„Кога сѣидѣци отиушихъ,
„То ми не бѣло алѣни.
„Нѣ ѿ бѣло млада дѣвойка.
„Дѣвойка Света Недѣла.
„Света Недѣла думаше:
„„Николчѣ, салма гдише!
„„Тѣ какво трѣснѣ въ черкови?
„„Азъ не съмъ млада дѣвойка,
„„А най съмъ Света Недѣла““
„Ази ѿ рекохъ, мале-ма:
„Като си Света Недѣла.
„Што ти е прашино лице-то
„И ти сѣ очи кървави?
„Света Недѣла думаше:
„„Николчѣ, млада гдина!
„„Кога ма питаши, нѣж кажѣ,
„„Правичко нѣж ти обади,
„„Што ми е прашино лице-то,
„„Што ми сѣ очи-тѣ кървави:
„„Български стари касани
„„Рано въ недѣлѣ ставахѣ,
„„Малки иегненца колахѣ, —
„„Асно си крѣви течѣхѣ,
„„Мени очи-тѣ крѣвѣхѣ;
„„И ми е прашино лице-то:
„„Български млади дѣвойки
„„Рано въ недѣлѣ ставахѣ,
„„Равни си двори метѣхѣ, —
„„Мени лице-то прахѣхѣ.

VIII.

Николче годеникъ и смръть-та на
годешицѣ-тъ му Иринкѣ.

Мама Николча годила;
Въ петѣкъ го ѣ мама годила,
Въ сѣботѣ ѣли и пили,
Въ недѣлѣ рано ранили,
Та сѣ за булкѣ трѣгнали.
Вървѣли, што сѣ вървѣли,
Мишѣли горѣ зеленѣ,
Настали поле широко;
Срѣдѣ поле дърво високо,
На дърво пиле нишѣше,
Емѣ ништи пиле емѣ дума:
„Ѥа възпрѣте си свадбѣ-тъ,
„Че ви ѣ булка-та умрѣла!“
Сички-ти вѣрѣ хванѣли,
И са пазади върѣхѣ.
Николче вѣрѣ не хванѣ,
И са пазади не върѣ;
Нѣ ѣ си конче-то разигра,
Та у Иринкини отиде.
Кога на порти отиде. —
Деветѣ дюлгерѣ дѣлахѣ,
Иринки сѣидѣхѣ правѣхѣ;
Деветѣ ѣх булки милахѣ
И ѣ косѣ-тъ плетѣхѣ,
Плачахѣ и нареждахѣ:
„Мѣри. Иринке, Иринке!

„Какъ штемъ Николча да лъжемъ,
„Че му је булка умрѣла!“

IX.

Маринка прѣплувва море-то.

Обзаложи са Маринка
Съ тропца Турци прѣзморци,
Море-то да си прѣплува
За деветъ твара имане.
Маринкина-та майчица —
Тя на Маринкѣ думаше:
„Сѣди, Маринке, не ходи:
„Море је, сипко, дѣбоко,
„Дѣбоко, крѣстомъ широко.“
Маринка мамѣ не слуша,
Нѣй си на море отиде;
Русѣ си косѣ възметнѣ,
Бѣли си поли възпрѣтнѣ,
Та че са въ море хвърлила.
Плувала, што је плувала, —
Току ми три дни ѣ три нѣшти.
Кога си главѣ издигнѣ,
На море край-тъ да види.
На море край-тъ не видѣ.
Пакъ је плувала Маринка, —
Току ми три дни ѣ три нѣшти.
Кога си главѣ издигнѣ,
На море край-тъ да види,
На море край-тъ не видѣ.
Та са назади обѣриѣ.

На море край-тъ не видѣ.
 Та са на долу поспусиѣ.
 На море дѣно не стигиѣ.
 Маринки са жалба нажали,
 Та си Маринка заплака:
 „Мени ми мама думаше:
 „„Сѣди, Маринке, не ходи:
 „„Море те, синко, дълбоко,
 „„Дълбоко кръстомъ широко!““
 Накъ си главѣ-тъ сложила,
 Та че ѝ плувала Маринка
 Току ми три дни ѝ три нѣшти.
 Накъ си главѣ-тъ издигиѣ,
 На море край-тъ да види, —
 На море край-тъ видѣла:
 Край море — бѣли Гъркинки;
 Тии си платна бѣлѣхѣ.
 Маринка дума Гъркинки:
 „Иа падайте си платна-та,
 „Та до мене ги хвърлѣте,
 „На край море да исплувамъ:
 „Наполамъ дѣлѣмъ ште дѣлимъ —
 „Деветъ товара имаме!“

Х.

Вакалъ овчарь.

Што гора-та на росіанъ мирини,
 Иа поле-то на чървенъ триндафилъ?
 Дали ми са ѝ гора-та развила,
 Или ми са росіанъ-тъ разросилъ?

Нито са се гора-та развила,
 Нито са се росианъ-тъ разросилъ;
 Срѣдъ горѣ-тъ бѣлъ столоватъ камѣкъ,
 На камѣкъ-тъ вакалъ овчеръ стонъ,
 Та си чете дение и години,
 Че какви сме години стигнали
 И какви штемъ оште ний дочака!
 „Залибихъ си въ село любовницѣ —
 „Доде други, доде отне ми ъ;
 „Мене вика кумъ, да го вѣичѣмъ,
 „А брата ми деверъ калесахъ,
 „А сестрѣ ми зѣлѣхъ повикали:
 „Емъ вѣичавамъ, емъ често въздишамъ,
 „Факли палѣхъ и ги люто кѣлихъ;
 „И булка-та прозъ було продума:
 „Вѣичѣй, кумѣ, често не въздишай.
 „Вѣичило дръжъ, не ма люто кѣли!“

XI.

Стопанъ кара баштѣ си на сѣдѣ.

Дѣ са се чуло, видѣло,
 Сипъ баштѣ на сѣдѣ да кара,
 Като Стопана баштѣ си:
 Назадъ му рѣцѣ прѣвърза,
 Напрѣшь конь-тъ го подкара!
 Вървѣли, што сѣ вървѣли,
 Минѣли горѣ зеленѣ,
 Настали поле широко;
 Срѣдъ поле дърво високо.

Подъ дърво студентъ кладенецъ.

Тейно Стояну думаше:

„Стояне, синко, Стояне!

„Днеска те Света недѣла,

„А ми рѣцѣ-тъ отвържи,

„Очи-тъ да си омий,

„На Бога да са помоимъ!“

Стояну отъ конь-тъ прѣсѣгна,

Оште му рѣцѣ пристѣгна.

И той го люто кѣлифине:

„Да даде Господъ, Стояне,

„Кога у дома да идешъ,

„Булкѣ си камъкъ да найдешъ,

„Дѣча-та — дребни камъни!“

(Недовършена).

